

PAPER DETAILS

TITLE: HAKLARIN YARISMASI BAGLAMINDA DOGRU HÜKMÜN YETERSİZ GEREKÇEYE FEDA
EDİLMESİ

AUTHORS: Ahmet Cahit İYİLİKLİ

PAGES: 245-274

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2025216>

HAKLARIN YARIŞMASI BAĞLAMINDA DOĞRU HÜKMÜN YETERSİZ GEREKÇEYE FEDA EDİLMESİ

*Sacrifice of the Correct Judgment to Insufficient Justification in the Context
of the Contest of Rights*

Ahmet Cahit İYİLİKLİ*

TAAD

Yıl: 12, Sayı: 48
Ekim 2021, (245-274)

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi : 11.04.2021

Kabul Tarihi : 14.09.2021

Makale Türü: Araştırma

Article Info

Received Date: 11.04.2021

Accepted Date: 14.09.2021

Article Type : Research

ÖZET

Bir mahkeme hükmünde, tarafların iddia ve savunmalarının özeti, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususlar, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan deliller, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, sabit görülen vakıalar ile bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebeplerin şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde hükmünde gösterilmesi gerekçe marifetiyle tezahür edecektir. Gerekçe, mahkemenin tespit etmiş olduğu maddi vakıalar ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi görür. Gerekçe bölümünde hükmün dayandığı hukuki esaslar açıklanır. Hâkim, tarafların kendisine sundukları maddi vakıaların hukuki niteliğini görevi gereği kendiliğinden (re'sen) araştırıp bularak, hükmünü dayandırdığı hukuk kurallarını ve bunun nedenlerini gerekçede açıklar. Gerekçe, hükmün hukuki kimliği ve meşruiyetidir. Gerekçe hukuki dinlenilme hakkı ile kanun yollarına başvurulabilmenin teminatı olduğundan hükmün zorunlu unsurudur. Mahkemede yargılamaya taşınıp, hukuki sebepler ışığında tartışılıp hükme bağlanan hayat olayları gerekçede vücut bulacaktır. Öteki ifadeyle, yargılamada tüm hukuki sebepler ışığında tahkikata tabi tutulup, hukuki himayeye mazhar görülen vakıalar gerekçede vücut bulup hüküm ile birlikte hukuki kimlik kazanacaktır. Dolayısıyla mahkeme, yargılamaya taşınan yabancı olduğu vakıaları tüm hukuki sebepler ışığında tetkik edip, gerekçesinde ayrıntılı şekilde belirtmelidir. Nitekim taraflardan hukuku bilmesini ve ileri sürdüğü vakıaya denk düşeni serdetmesini beklemek doğru olmayacaktır. Mahkemeye taşınan ve hukuki himaye talep edilen hayat olayları tüm hukuki sebepler ışığında tahkik edilmez ve gerekçede ayrıntılı olarak belirtilmez ise mahkemenin ulaştığı hüküm doğru da olsa kanun yolu incelemesinde maddi hukukun yanlış uygulandığı müeyyidesiyle yetersiz gerekçenin kurbanı olacak ve tarafların subjektif himayesi sağlanamayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vakıa, Hukuki Sebep, Hüküm, Gerekçe

Bu makale Etik Kurul İznine tabi değildir.

* Dr., Küçükçekmece Asliye Hukuk Mahkemesi, Hâkimi, aciylilikli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8858-2580>.

ABSTRACT

In a court judgment, the summary of the parties' claims and defenses, the issues they agreed and disagreed with, the evidence collected about the contested cases, the discussion and evaluation of the evidence, the facts and the conclusions and legal reasons derived from them, one by one, will be manifested in the government in a manner that does not cause suspicion and hesitation. The justification acts as a bridge between the material facts determined by the court and the verdict clause. In the justification section, the legal principles on which the provision is based are explained. The judge automatically investigates and finds the legal nature of the material facts submitted to her by the parties, as a matter of her duty, and explains the legal rules on which her provision is based and the reasons for this in the justification. The justification is the legal identity and legitimacy of the judgment. Since the justification is the guarantee of the right to be heard and the ability to apply for legal remedies, it is a mandatory element of the provision. Life events that are brought to trial in the court, discussed and decided in the light of legal reasons, will come to life in the justification. In other words, the cases that are subject to investigation and under legal protection in the light of all legal reasons in the trial will come into existence in the justification and gain legal identity with the judgment. Therefore, the court should examine the cases of foreigners brought to the trial in the light of all legal reasons and indicate in detail in its justification. As a matter of fact, it would not be right to expect the parties to know the law and to prove the case that they put forward. If life events brought to the court and for which legal protection are requested are not investigated in the light of all legal reasons and are not specified in detail in the justification, even if the verdict reached by the court is correct, with the sanction of wrongful application of substantive law, they will be the victim of insufficient justification and the parties will not be subjectively protected.

Key Words: Event, Legal reason, Decision, Justification

GİRİŞ

Makale başlığının zihindeki tekabüliyeti soyut bir teori kavramını temsil ettiği düşünülse de menbağı güncel ve gerçek bir hayat olayından mülhemdir. Nitekim hukukun kaynağı vakıalar olduğundan, tekâmülünü hayat olayları marifetiyle sağlayacaktır. Mahkemeden hukuki himaye talep edilen haklar da ancak vakıalar üzerinden gerçekleşecektir. Makalemizin kimlik ve içeriğine vücut veren somut hadise, ilk derece sıfatıyla Büyükçekmece 5. Asliye Hukuk Mahkemesine ikame edilen davada, murisin küçük esnaf olarak faaliyetini sürdürürken işlerinin planladığı gibi gitmediği ve piyasaya borçlanmak zorunda kaldığı, olası icra takipleri riskinden kurtulmak için kendi adına kayıtlı İstanbul ili, Büyükçekmece ilçesi, Kumburgaz Mah. Köyüstü Mevkii, 1849 parsel sayılı taşınmazı davalı oğluna tapuda satış gibi göstermek suretiyle devrettiği ileri sürülerek tapu kaydının iptali ve mirasçılarının hissesi oranında tescili talep ve dava edilmiş, ilk derece mahkemesi tarafından murisin vefatı öncesinde oluşan borçların davalı tarafından ödendiğinin ispat edilmediği gibi satış işleminin tarafların gerçek iradelerine uymadığı, mirasbırakanın saikinin üçüncü kişi alacaklılardan mal kaçırma amacıyla muvazaalı olarak satış gösterilmek suretiyle yapıldığı kanaatine varılarak davanın kabulüne karar verilmiş, kararın davalılar tarafından istinaf edilmesi üzerine ikinci derece İstanbul bölge adliye mahkemesi 2. Dairesinin 2019-1306/1692 karar numaralı hükmü ile taraflar arasındaki ilişkinin inançlı işlem olduğu, davacıların muristen gelen miras payına ve murise tebaan dava açtıklarından,

iddialarını ancak kesin delille ispatlayabileceği, davacı tarafca sunulmuş bir yazılı delil ya da delil başlangıcı teşkil edecek bir delilin mevcut olmadığı, dava dilekçesinde yemin deliline de dayanılmadığı, bu nedenle tapu iptali ve tescil yönünden davalı vekilinin istinaf başvurusunun kabulü gerektiğinden bahisle davacıların istinaf talebinin HMK'nın 353/1-b-1 maddesi gereğince esastan reddine, davalının istinaf talebinin HMK'nın 353/1-b-2 maddesi uyarınca kabulü ile ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak red yönünden tesis edilen yeniden hükmün temyiz incelemesi sonucu Yargıtay 1. Hukuk Dairesinin 2020/274 ve 2021/716 esas ve karar numaralı ilamı ile "Dosya içeriğine, toplanan delillere, hükmün dayandığı yasal ve hukuksal gerekçeye ve özellikle delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre; davacıların yerinde bulunmayan temyiz itirazının reddiyle usul ve yasaya uygun olan hükmün onanmasına" karar vermesiyle hüküm şekli ve maddi manada kesinleşmiştir. Hukuki kronolojisi yukarıda özetlenen somut hadise, hakikatte muvazaaya dayalı yolsuz tapu kaydının iptali ve tescili olmasına karşın, davacı tarafından hukuki ilişkinin inançlı işlem olarak vasıflandırılmasına bağlı kalınarak gerek bölge adliye gerekse Yargıtay tarafından dava sebebi ile bütünleşen hukuki sebebin inançlı işlem hukuki sebebine hasredilip yazılı belge ya da yazılı belge başlangıcı mahiyetinde belge ile ispata mahkûm edilerek zaman kısıtlamasına bağlı olmayan ve her türlü delille ispatı mümkün mülkiyet hakkına dayalı yolsuz tescil davası hukuki himayeye mazhar görülmeyerek davanın çıkmaz sokak misali yegâne hukuki bir sebebe mahkûm ve maruz bırakılması, ilk derece mahkemesinin gerekçesinde davacının dayandığı hayat olayının tüm hukuki sebepler tahtında tahkik edilmemesi ve kanun yolu incelemesinde somut hadiseye davacının hukuki tavsifi ile bağlı kalınarak ulaşılan çözüm, doğru hükmün yetersiz gerekçeye feda edilmesine sebep olmuştur. Yukarıda hikâyesini sıraladığımız hukuki derecaatten süzülerek kesinleşen somut uyuşmazlık eldeki çalışmaya hayatîyet vermiş ve hukuki kimlik olarak "Hakların Yarışması Bağlamında Doğru Hükmün Yetersiz Gerekçeye Feda Edilmesi" başlığı altında kaleme alınıp, aşağıda alt başlıklar halinde öğreti ve Uyap üzerinden doğrudan temin edilen Yargıtay içtihatları ile harmanlanarak, okuyucunun eleştiri ve istifadesine sunulmak amacıyla gün yüzüne çıkartılmıştır.

I. VAKIA VE DELİLLERİN TARAFLARCA GETİRİLMESİ

Taraflarca getirilme ilkesi gereği (HMK m. 25), hâkim, tarafların ileri sürmediği vakıya dayanamayacaktır. Zira dava malzemesini oluşturan vakıa ve deliller taraflar tarafından mahkemeye taşınacaktır. Dava malzemesinin taraflarca getirilme ilkesi, davanın tarafları, yani iddia ve savunmaya ilişkindir¹. Taraflarca getirilmenin, dava sebebi noktasında arz ettiği önem ve

¹ Saim Üstündağ, *Medeni Yargılama Hukuku*, İstanbul 2000, s.179

özellik, davanın ikamesi ve malzemesinin toplanmasında tarafların aktif bir rol üstlenmesini², hâkime bu konuda herhangi bir etkinlik tanınmamasını öngören ve tasarruf ilkesi³ ile ilintili bir yargılama hukuku ilkesini ifade ve temsil etmesidir⁴. Taraflarca getirilme ilkesi, iddia ve savunmanın dayanağını oluşturan maddî vakıalar ile ispat araçlarının taraflarca yargılamaya getirilmesine denir⁵. Hâkim bu ilkeye göre pasif konumdadır⁶. Dava malzemesinin toplanmasında aktif rol üstlenmez. Hukuk yargılamasında kural olarak taraflarca hazırlama ilkesinin (m.25) kabul edilmesinin nedeni; bir dava ile ilgili maddî vakıalar ile ispat araçlarını en sağlıklı biçimde toplayıp mahkeme önüne getirecek olanın davanın tarafları olacağı düşüncesidir⁷. Hâkim, taraflarca ileri sürülmemiş olan maddî vakıaları resen gözetemez, onları hatırlatacak davranışlarda dahi bulunamaz. Bu konuda kimin menfaati varsa, o menfaatinin gereklerini en iyi şekilde yerine getirecektir⁸. Zira somut ihtilafa vücut veren hayat olayının kahramanları da davanın taraflarıdır⁹. Davaların can suyu ve mahkemeye tanıtılmak istenen talebin temelini oluşturan vakıalar ile delillerin takdiri arasındaki rabıta doğrudan ve ilk eldendir. Zira delillerin takdiri vakıalar üzerinde cereyan edecektir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu 119. maddesinin dava dilekçesinin içeriği başlıklı 1. fıkrasının (f) bendi ile aynı Kanun'un 129. maddesinin cevap dilekçesinin içeriği başlıklı (e) fıkrasında açıkça iddia edilen ve davalının savunmasının dayanağı olarak ileri sürülen her bir vakıanın hangi delillerle ispat edileceği düzenlenmiştir. Dolayısıyla delilin konusu, varlığı ya da yokluğu hakkında mahkemenin kanaat getirmesidir ki, delilin konusunu dava sebebi olan iddia ve savunmanın dayanağı vakıalar oluşturacaktır. Hukuk kuralları ise ispatına mahal olmaksızın mahkemece resen uygulanacaktır¹⁰. Ne var ki özel hukuk ilişkilerinde de hukuku bilmemek mazeret sayılmayacaktır¹¹. Delillerin değerlendirilmesi tüm vakıalar hakkında

² Erdal Tercan, *Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü*, (SÜHFD, M. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s.181- 212), s.194

³ Muhammet Özkes, *Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı*, Ankara 2003, s.67

⁴ Abdürrahim Karslı, *Medeni Muhakeme Hukuku*, İstanbul 2020, s.230; Alangoya Yavuz, *Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul 1979, s.3

⁵ Ejder Yılmaz, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara 2013, s.261; Tercan, s.193; Yıldırım, M.Kamil, *Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul 1990, s.105

⁶ Üstündağ, *Medeni Yargılama*, s.50

⁷ Yavuz Alangoya, *Dava Temeli*, Kazancı Hakemli Dergi, İstanbul 2005, s.93

⁸ Alangoya, *İlkeler*, s.87 vd.

⁹ M. Reşit Belgesay, *Dava Teorisi*, İstanbul 1943, s.106

¹⁰ Nur Bolayır, *Medeni Usul Hukuku'nda Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması İlkesi*, İstanbul 2019, s. 2,20,105,145,204,219

¹¹ Mirasın zımni kabulünden hata nedeniyle rücu davasında hata unsuru, murisin terekkesinin borca batık olduğunun bilinmemesi ve bilinmesinin mümkün olmadığına mahsus ve münhasırdır. Ne var ki mirasçının, TMK'nın 610. maddesinde sayılan eylem ve davranışların terekeye karışma olarak addedildiğini bilmediğini ileri sürüp, temel hatasına dayanması

değil, taraflar arasında çekişmeli olan ve uyuşmazlığın çözümüne etkili olabilecek vakıalar üzerinden yapılacaktır (HMK m. 187). Nitekim herkesin malumu olduğu vakıalar ile ikrar edilen vakıalar çekişme niteliğinden varestelenecektir¹². Vakıaların bizzat taraflar tarafından mahkemeye getirilmesi gerekir. Bu tasarruf ve malzemenin taraflarca getirilmesi ilkelerinin de bir sonucudur. Bir mahkeme resen bir davayı başlatamaz, vakıaları yargılamaya getiremez. İşte burada, olaylar bütünü vakıalar ile hukukî menfaatin ilişkisi gündeme gelecektir.

Hukukî korunma talebinde bulunan tarafların haklı sayılması, diğer bir ifadeyle, subjektif haklarının himayeye mazhar görülebilmesi, ancak, mahkemeye getirdiği vakıa ve delillerin doğru, eksiksiz ve usulî hileden varestelene¹³ olmasına bağlıdır¹⁴. Dolayısıyla dava konusu, dava dilekçesinde ileri sürülen hayat olayına dayanan netice-i taleptir. Bir başka ifadeyle, tarafların hayat olaylarına dayandırmak suretiyle mahkemeden talep ettiği subjektif himayenin içeriğidir. Nitekim dava konusu, davacının belirli bir hayat olayına dayanarak hukukî talepte bulunmasıdır. Bu sebeple, bu hakkın varlığı, sonuç doğurmaya elverişli maddî vakıaların tahakkukuna bağlıdır. Dava konusu hakkın, doğumuna temel teşkil eden herhangi bir vakıayı belirtmeden, o hakkı ileri sürmek mümkün değildir. Bu itibarla, dava konusu hak, mutlaka kendisinin doğumuna temel teşkil eden bir vakıa ile ilişkili olmak zorundadır. Dolayısıyla haklar ve borçların dayanağı hukuken önemi haiz vakıalardır¹⁵. Her hak, bir vazife üzerine mebnî, bir diğer ifadeyle, hak, bir vazifeye merbuttur. Bir yerde bir hak varid olur ise mukabilinde bir vazifeye ihtar eder. Nitekim bir yerde bir vazife belirmiş ise muhakkak o vazife, bir hakkı müşîrdir.

II. DÜRÜST DAVRANMA VE GERÇEĞİ SÖYLEME YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Anayasal bir hak olarak dava hakkı, hukukî menfaat sınırları dâhilinde kullanılacağından, bu usulî ilişkinin başlangıcından sonuna kadar tarafların birbiri ve mahkeme ile olan ilişkilerinde dürüst ve samimi olmaları ve gerçeğe uygun beyanda bulunmaları usul hukukunun amacının gerçekleşmesi ile maddî

hukuken karşılık bulmayacaktır. Zira bu husus, pozitif norm ile ilgilidir ve kanunu bilmemek mazeret değildir. Dolayısıyla hata, vakıalara dayalı bir yanılma olup, terekeye ait bir malvarlığının intikalinin tereke işlemlerine karışmış olmakta hata mirasın zımni kabulünden hata sebebiyle rücu davasına vücut vermeyecektir.

¹² Resen araştırma ilkesi ile kamu düzeni ve niteliğinden kaynaklanan davalarda hâkim, taraf usulî işlemleri ve ikrar ile bağlı olmayacaktır.

¹³ Tercan, s. 195

¹⁴ Ramazan Arslan, *Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı*, Ankara 1989, s.87

¹⁵ İmran Öktem, *Hukuk Muhakemesinde Hak Nasıl Müdafaa Edilir* (Hapishane Matbaası 1938), s. 9, 10; Orhan Yılmaz, *Hukukun Vakıaya Uygulanması*, Dr. Recai Seçkin'e Armağan 1974, (s. 895- 917), s. 895

gerçeğin bulunması ve subjektif hakların himayesi bakımından da ehemmiyet arz eder¹⁶. Zira bir usul hukuku münasebeti başlatmak tamamen kişilerin muhtariyetine terk edilmiş ise de bu ilişkinin aracı olan dava ikamesi keyfiyete değil, hakka dayanmalıdır. Bu bağlamda, gerçeği söyleme yükümlülüğünü, hüküm maddî gerçeğinin yansıtılmasını sağlamaya yönelik doğruluk ödevi olarak anlamak gerekir¹⁷. Bu yükümlülüğün konusunu da iddia ve savunmanın dayandırıldığı maddî vakıalar oluşturmaktadır¹⁸. Bu sebeple özellikle kamu düzeninin ağır bastığı ve re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda mahkeme hâkimi şeklen dava yetkisinin kullanılmasına seyirci kalmamalı¹⁹ usulün kendisine verdiği yetkiler dâhilinde ikame delil, re'sen isticvap, soru sorma ve davayı aydınlatma ödev ve yetkisini kullanarak²⁰ maddî gerçeği bulmalıdır²¹. Gerçeği söyleme yükümlülüğü, dürüstlük kuralı bağlamında hakların kullanılması ve borçların ifasında olduğu kadar anayasal bir hak olan dava hakkının istimalinde de uygulama alanı bulacaktır. Nitekim davanın ikamesi ile birlikte dava malzemesinin yargılamaya taşınması faaliyetinde taraflar, doğru ve gerçek vakıalar ile delillere dayanmalı, mahkemeyi yanıltan, eksik ve gerçeğe aykırı beyan ve savunma ile usuli hilelere tevessül etmemelidir. Zira vakıalar mahkemeye doğru ve eksiksiz taşındığı müddetçe, maddî gerçek tecessüm edecektir. Mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının bir tezahürü olarak süjelerinin taraflar olduğu yaşanmış hayat olayları ile delillere hâkimin yabancı olması, yargılama sonucu ulaşılan hükümün, hayatın olağan akışı ile mantık ve tecrübe kurallarına aykırı olarak tesisine izin ve imkân verilmesi ile hukukun hayatın bir gereği ve teminatı olması işlevine hâlel getirmemelidir. Yargıtay da ikame edilen tapu iptal tescil davasında, davacının taraf olmadığı bir başka yargılamada tesis edilen hüküm, kesin hüküm oluşturmaya da, ilk yargılamada üçüncü kişi sıfatıyla verdiği taşınmazın malik sıfatıyla zilyedi bulunmadığına ilişkin beyanına itibar ederek ikrar beyanı doğrultusunda davayı

¹⁶ Arslan, s. 116

¹⁷ Arslan, s.116

¹⁸ Arslan, s.116

¹⁹ Arslan, s.57

²⁰ “Mahkemece; hukuki yarara ilişkin yukarıda yapılan açıklamalar ve ilkeler uyarınca 1479 sayılı Kanuna dayalı sigortalılık tespit davalarında; sigorta başlangıcının belirlenmesinde hukuki yarar bulunmadığı gözetilerek, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun ‘Hâkimin davayı aydınlatma ödevi’ başlıklı 31 inci maddesi ile ‘Tarafların Dinlenilmesi’ başlıklı 144 üncü maddesi kapsamında, davacı tarafa talebinin sigortalılık süresinin belirlenmesine ilişkin olup olmadığı açıklattırılarak, davanın hangi sürelerle ilişkin olduğu kesin olarak belirlendikten sonra yargılama yapılarak elde edilecek sonuca göre karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm kurulması, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” (10. HD 28.06.2018, 2016/14959, 2018/6227)

²¹ Ahmet Cahit İyilikli, Delillerin Değerlendirilmesinde Hâkimin Özel Bilgisini Kullanması, Legal Hukuk Dergisi, Ağustos 2004, (s. 2191-2206), s.2197

reddetmiştir²². Dolayısıyla tarafların davada dürüst davranmamaları ve gerçeği söylememeleri bağlamında görünürdeki irade ile gizli iradenin uyuşmaması da dürüstlük kuralının ihlali sayılacaktır.

III. VAKIA İLE HUKUKİ SEBEP İLİŞKİSİ

Vakıalar, hem davacı hem de davalı tarafından ileri sürülen hayat olaylarını içerir. Zira dava malzemesinin kaynağını insanlar oluşturmaktadır²³. Dolayısıyla bir dava ikamesine taraflar arasında cereyan eden vakıa ya da hadiseler vücut vermektedir. Bir hadisenin mahkemeye taşınıp taşınmaması tasarrufu taraflara aittir²⁴. Mahkeme ise bu hadiseye yabancısıdır. Bu husus, mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığının gereği ve teminatıdır. Hukuk yargılamasında davaya can veren vakıalar olup, her bir vakıanın da sayısız ayrıntı ve farklılıktan teşekkül edeceği²⁵ yani gündelik yaşamın kestirilemez ve öngörülemez doğaçlama cereyanı göz önüne alındığı vakit; her bir somut vakıaya uygun bir kanun normu (meselecî ya da kazuistik yöntem) yapmak ya da uygulamak nerdeyse imkansız olduğundan ilmi görüşler ve yargı içtihatları çok sık işlerlik ve uygulama alanı bulacaktır. Bu itibarla, “Âlimin içtihadı hayat-ı hukuktur”.

Hukukî dinlenilme hakkı²⁶, dava sebebi ile doğrudan ilgilidir. Zira davanın temelini oluşturan ve taraflarca getirilen vakıaların açıklanması²⁷ ve ispatı için mahkemece, taraflara uygun ve makul süre verilerek, hayat olayları

²² “Her ne kadar davacının Kadastro Mahkemesi dosyasında taraf sıfatı bulunmaması nedeniyle HUMK.nun 237.maddesi uyarınca kesin hüküm oluşturmaz ise de davacı, kimliği ve imzası hakim tarafından tespit edilerek havalesi yapılan 21.04.2006 tarihli dilekçesindeki açıklamalarıyla bağlı olup aksi yöndeki yerel bilirkişi ve tanık anlatımlarına değer verilmez. Yukarıda açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verilmesi gerekirken, davacının imzalı beyanı gözden kaçırılarak hatalı değerlendirme sonunda yazılı şekilde davanın kabulüne karar verilmiş olması doğru görülmemiştir.” (8. HD 30.01.2012, 2011/7796, 2012/416)

²³ Nesibe Kurt Konca, *Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü*, Ankara 2016, s. 161

²⁴ Kurt Konca, s. 115

²⁵ Nedim Meriç, *Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi*, Ankara 2011, s. 95

²⁶ “Hukukî dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkının en önemli unsurudur. HMK.27’ye göre, tarafların yargılama ile ilgili bilgi sahibi olması, bilgi sahibi olduğu konuda açıklama ve ispat hakkını kullanabilmesi, mahkemenin tüm iddia ve delilleri dikkate alarak kararını gerekçeli olarak vermesi gerekir. Dava sonucundan etkilenecek bütün kişilerin hukukî dinlenilme hakları vardır. Davanın tarafları yanında kendi hakkıyla bağlantılı olarak fer’i müdahilin de hukukî dinlenilme hakkı vardır. Hukukî dinlenilme hakkına aykırılık, kanun yolu incelemesinde re’sen dikkat alınır ve bozma sebebidir. Örneğin; dava dilekçesinin usulüne uygun olarak davalıya tebliğ edilmeden aleyhine hüküm kurulması, ıslah dilekçesi davalıya tebliğ edilmeden ıslah ile artırılan talebin hüküm altına alınması (HMK.177), tarafların gösterdiği deliller toplanmadan karar verilmesi, hukukî dinlenilme hakkının ihlalidir.” (9. HD 09.09.2014, 26097/25818)

²⁷ Özkes, *Hukukî Dinlenilme Hakkı*, s.33

müzakere edilmeli ki²⁸, hakikate ulaşılsın ve subjektif hak korunsun²⁹. Ancak, bu hâlde toplumun hukuka itimadı ve hukuk güvenliği³⁰ sağlanabilir. Keza hukukî dinlenilme hakkına riayet edilmesi, yargılama hukukunun amacının sağlanması ile de doğrudan ilgilidir³¹. Nitekim hukukî dinlenilme hakkına uyulmadan yapılan yargılamada, dava sebebi olan vakıaların doğru şekilde tartışılması ve mahkeme tarafından anlaşılması mümkün olmayacağı gibi, somut olaya uygulanacak hukukî tavsif de eksik kalacaktır³². Kaldı ki, bu husus gerçeği söyleme yükümlülüğü ile de ilgilidir³³. Zira taraflar birbirlerinin ileri sürdükleri hususlarda tam bilgi sahibi olmadan ve onlara eşit şekilde açıklama imkanı tanınmadan doğruyu söyleyip söylemedikleri açıklığa kavuşmayacağı gibi gerçek de gün yüzüne çıkamayacaktır. Bu çerçevede, vakıaların ileri sürülmesi ve açıklığa kavuşturulması hukuki dinlenilme hakkı çerçevesinde sınırlanmamalıdır³⁴. Vakıalar dışında, taraflarca dayanılmayan hukukî sebebin de tarafların müzakeresine açılması hukukî dinlenilme hakkı kapsamında kalacaktır. Aksinin kabulü, iddia ve savunma hakkına kısıtlama getirecektir³⁵. Yargılama hukukunun yegane amacı maddi gerçeği temsil etsin ya da etmesin mutlak suretle bir uyumsuzluğu kesin hükümle sonuçlandırmak olmamalıdır³⁶. Dava sebebi, bir davada davacının talep sonucunu dayandırdığı iddialar ile davalının savunmasını temellendirdiği vakılardır³⁷. Bir başka ifade ile dava sebebi, gerçeğin bizatihi kendisidir. Bu sebeple, davacı, dilekçesinde sadece hukukî himaye talep ettiği subjektif hak ya da hukukî münasebeti değil, onların yanı sıra bu hukukî ilişkinin kaynağı ve doğum sebebi olan vakıaları da bildirmek zorundadır³⁸. Zira vakıalar davanın can suyudur³⁹. Vakıa, dış âlemde taraflar arasında vuku bulup, hukuki sonuçlara bağlanmış olayları ifade eder⁴⁰. Dolayısıyla dava sebebinden kasıt, hukukî sebep değildir. Kaldı ki, aynı vakılara istinatla, aynı talebin farklı hukukî sebepler zemininde ileri sürülmesi, her iki davanın özdeş olduğu gerekçesiyle rüyet ve istimai caiz olmayacaktır.

²⁸ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.33

²⁹ Metin Tuluay, *Medeni Yargılama Hukukunda Dava İlişkisi*, DÜHFD, 1983. s.121

³⁰ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.41

³¹ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.65

³² Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.66

³³ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s. 80

³⁴ Özekes, *Hukuki Dinlenilme Hakkı*, s.122

³⁵ Alangoya, *İlkeler*, s.152

³⁶ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, s. 201; Murat Yavaş, *Medeni Usul Hukukunda Temyiz*, Ankara 2015, s. 24

³⁷ Burhan Gürdoğan, *Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı*, Ankara 1960, s. 79; Bilge Umar, *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara 2011, s. 841 vd; Yılmaz, *Şerh*, s. 1343

³⁸ Saim Üstündağ, *İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı*, İstanbul 1967, s. 175

³⁹ Ahmet Cahit İyilikli, *Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C.3, S. 2, (s. 83-156), s. 152

⁴⁰ Meriç, *Tasarruf İlkesi*, s. 99

Bu sebeple vakıaların dayandığı hukukî sebepler dava sebebi olarak kabul görmeyecektir⁴¹. Çünkü hukukî sebeplere ilişkin tarafların iddiaları ile hakim bağlı olmadığından, kendiliğinden dikkate alacaktır. Bir davada yanlış kanun maddesine istinat edilse dahi dava reddedilmeyip, maddî vakıalara uygun norma göre hükme bağlamak icap eder. Nitekim hâkim ihtilafa uygulanması münasip ve elverişli hukuk kuralını resen araştırıp en doğru hukuk kuralını uygulamakla mükelleftir⁴². Dolayısıyla yargılamada tüm hukuki sebepler ışığında tahkikata tabi tutularak, hukuki himayeye mazhar görülen vakıalar gerekçede vücut bulup hüküm ile birlikte hukuki kimlik kazanacaktır.

IV. HAKLARIN YARIŞMASI BAĞLAMINDA HUKUKUN RE'SEN UYGULANMASI

Borçlar Kanunu 60. maddesinde sorumluluk sebeplerinin çokluğu üst başlığı altında sebeplerin yarışması, (telâhuku) düzenlenmiştir. Hakların yarışması maddi hukukta düzenlense de usul hukukunu da ilgilendirmektedir. Düzenlemeye göre, bir kişinin sorumluluğu birden çok sebebe dayandırılabilirse hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça veya kanunda aksi öngörülmedikçe zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir⁴³. Kısaca, bir maddî vakıa birden fazla hukukî sebep zemininde ileri sürülebilirse, burada hakların yarışması söz konusu olur⁴⁴.

⁴¹ “HUMK.’nın 237.maddesi gereğince, dava konusu uyuşmazlığın daha önce bir kesin hükümle çözümlenmemiş olması dava şartlarındandır. Aynı dava konusu hakkında, aynı taraflar arasında aynı dava sebebine dayanarak, daha önce açılmış ve verilen hüküm kesinleşmiş ise, artık o konu, kesin hükmün varlığı sebebiyle yeni bir dava konusu yapılamaz. Somut olayda, daha önce, karara bağlanan Osmaneli Sulh Hukuk Mahkemesinin 2004/122 esas sayılı dava dosyasında, davalılar Necmettin Ceylan ve Sevim Onaran’ın evinin saçaklarından akan suların evine zarar verdiğiinden bahisle muarazanın giderilmesi talep edildiği hâlde, bu davada davalı Necmettin Ceylan’a ait evin tuvalet ve banyosundan ve avludaki çeşmeden akan suların evine zarar verdiği ileri sürülerek muarazanın giderilmesi istenmiştir. Bu nedenledir ki olayda HUMK.237 md.deki koşulları içerir şekilde kesin hükmün varlığından söz edilemez. Her iki dava konusu olayda haksız fiilden kaynaklanmakta ise de, her iki davadaki maddi olaylar ayrı olduğu taraflarının da aynı olmadığı gözetilmeden, kesin hüküm nedeniyle mahkemece davanın reddi doğru görülmemiştir. Öyle ise mahkemece tarafların delilleri toplanarak sonucuna uygun bir karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde hüküm tesisi usul ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.” (3. HD 03.04.2007, 4722/5060)

⁴² Bolayır, s. 19

⁴³ “Hakların yarışmasında, zarar görenin tazminat istemi isterse sözleşmenin ihlali isterse haksız fiil hükümlerine dayandırma yönünde bir tercih hakkı bulunduğu; dayanılan hukuki sebep açıkça belirtilmemişse, hâkim önüne gelen olay bakımından hangi sorumluluk hali zarar gören lehine ise o hükümleri bir bütün olarak uygulaması gerektiği kabul edilir.” (HGK, 21.03.2019, 2017/13-778, 2019/329)

⁴⁴ Ömer Faruk Karacabey, Hakların Yarışması, ABD, 1980, S. 6, s. 667,668; Bolayır, s. 283; Özekes, Hukuki Sebep, s.764 “Bazen vakıalar aynı kalsa da, farklı hukuki sebeplere dayanılarak farklı sonuçlara ulaşmak veya farklı taleplere hak kazanmak mümkündür.”

Her ikisi de aynı neticeyi husule getirmeye yönelik (matuf) ve mahsus olduğu takdirde iki hak yarışmış olur. Özellikle aynı muhtevayı haiz olan taleplerde alacaklı aynı edayı iki muhtelif hukukî sebep altında talep edebileceği cihetle durum böyledir⁴⁵. Başka bir ifade ile bir şahsın (alacaklının) diğer bir şahsa (borçluya) karşı aynı dava sebebi ve hakka istinaden belli bir hukukî himaye sağlamak amacıyla değişik hukuksal nedenlere⁴⁶ dayanarak istemde bulunması, hakların yarışması olarak isimlendirilir. Kanaatimizce, aynı maddî vakıaların muhtelif hukukî tavsifler altında talep edilmesi halinde hakların yarışması mevcuttur⁴⁷. Kullanılmaları bağlamında haklar birbirinden bağımsız olup hak sahibinin dayandığı hak, ileri sürdüğü vakıadan anlaşılacaktır⁴⁸. Nitekim haklar ve borçlar ancak vakıalar marifetiyle ileri sürülebilecektir.

TBK'nın 60. madde içeriği bağlamında, hâkimin tarafların yerine geçerek, onlar adına tercihte bulunması, bir nevi tarafların irade ve beyanını kullanması yargılama hukuku ilkeleri bağlamında mümkün olabilecek midir? Bu husus, doktrinde, hâkim taraflar için en lehe olan hukuk kuralını uygulayarak gerekçesiyle taraftar bulmuştur⁴⁹. Keza hukuk bilgisinin teknik olduğu ve hukukumuzda avukatla temsil zorunluluğu⁵⁰ da bulunmadığından, taraflarca dayanılan hukukî normun, vakıa ile ilintili hukuk kuralının ya da hayat olayına uygulanacak kanun hükmünün bildirilmesinin mutlak olmadığı yönündeki görüş⁵¹ de bizi bu düzenlemeye yakın olduğumuz sonucuna götürecektir. Ne var ki böylesi bir davranış hâkimin taraf pozisyonu alacağı ve yargılamadaki eşitlik anlayışına aykırı olduğu savıyla itiraza maruz kalmıştır⁵². Taraflardan subjektif haklarını himaye edecek en iyi hukukî sebebi bilmeleri ve serdetmelerini beklemek

⁴⁵ Von Tuhr, *Borçlar Hukukunun Umumi Kısım*, C.I, İstanbul 1952, s.40

⁴⁶ Karacabey, s. 668; Sema Çağa, *Sözleşmeden ve Haksız Fiilden Doğan Sorumluluğun Birleşmesi, Seminer Yarışması, Batider*, 1972-1973, s.18 “Somut olay, tek talep doğurmasına rağmen, çeşitli kanun hükümlerinin olgularını gerçekleştirirse normlar yarışması söz konusu olur.”

⁴⁷ “Bir maddi vakıanın (dava sebebinin) birden fazla hukuksal nedene dayalı olarak ileri sürülmesi hali, doktrin ve uygulamada mütelahik dava olarak adlandırılmaktadır. Bu nitelikteki davalarda mahkemece, davaya uygulanması gereken yasa maddelerinden (hukuksal nedenlerden) sadece birine göre inceleme yapılarak davanın reddi halinde, ilk davada incelenmemiş olan kanun hükümlerine dayanarak yeni bir dava açılması mümkün olmayıp, açılmış ise kesin hüküm nedeniyle reddedilmelidir.” (11.HD 25.12.2008, 12577/14418)

⁴⁸ Karacabey, s. 682

⁴⁹ Üstündağ, *Yasak*, s.20 ; Baki Kuru, *Medeni Usul Hukukunda Dava Sebebi*, AD 1967/4, (s. 239-268), s. 220; Aksi görüş için bkz. Muhammet Özkes, *Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur*, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C.1, Ankara 2009, s.765; Bolayır, s. 285

⁵⁰ Yıldırım, *Delillerin Değerlendirilmesi*, s.104

⁵¹ Ejder Yılmaz, *Medeni Yargılama Hukukunda Islah*, Ankara 2011, s.158

⁵² Özkes, *Hukuki Sebep*, s.765

doğru olmayacaktır⁵³. Hâkimin hukuku re'sen uygulaması, tarafların davada hiçbir hukuki sebep ileri sürmemiş ya da yanlış hukuki sebebe dayanılmasına bakılmaksızın yargılamaya taşınan vakıaları her türlü hukuki sebep ışığında süzgeçten geçirip, doğru hukuk kapsamında çözmesidir⁵⁴. Davacının somut davayı hukukî tavsif ya da nitelendirmede hata yapması, davanın reddini tazammun etmemelidir⁵⁵. Ancak bu husus, serdedilen vakıalarla sınırlı olarak tezahür edecektir. Zira hâkim re'sen vakıa ve delil hatırlatamaz. Vakıaların ileri sürülerek mahkemeden hukukî korunma talep edilebilmesi, hukukî menfaatin varlığına bağlıdır. Hâkim, tarafların kendisine sundukları maddi vakıaların hukuki niteliğini (hukuk sebepleri) kendiliğinden (re'sen) araştırıp bularak hükmünü dayandığı hukuk kurallarını ve bunun nedenlerini gerekçede açıklayacaktır. Tarafların belirli bir hukuki sebebe dayanması hâkimi bağlayamayacağı gibi hukuki sebep gösterilmemesi tarafların aleyhine de değerlendirilemeyecektir⁵⁶. Bunun yanında tarafların belirttiği hukuki sebebin elverişli olmadığı, mahkemece bir başka hukuki sebebin daha doğru olduğu hususunda taraflara bilgi verilmelidir⁵⁷. Aksinin kabulü davayı aydınlatma ödevi (HMK m. 31) ile iddia ve savunma hakkının ihlaline sebebiyet verip⁵⁸, tarafları beklenmedik sürpriz bir karara maruz bırakacaktır⁵⁹.

Hukuk yargılamasında, sunulan vakıayı her hukukî sebep altında tetkik etmek hâkimin görevidir. Hukukî sebep, tarafların taleplerinin dayanağı olan vakıaların dâhil olduğu hukukî mahiyettir. Taraflar dilekçesinde hukukî sebebi de gösterecektir (HMK m. 114). Ne var ki hâkim bununla bağlı değildir. Zira hâkim hukuku bilir fehvasınca, bildiği hukuku uygulamak hâkimin aslî işidir. Taraflardan hukuku bilmesi beklenemez. Hatta hâkim, tarafların dayandığı hukukî sebebe muhalif olarak başka bir hukuk normunu da tatbik edebilir. Bu bağlamda, taraflarca mahkemeye taşınan bu vakıalara ilişkin hadiseyi çözmek için öncelikle hukukî ilişkiyi tespit edip⁶⁰, hukukî açıdan çözmek hâkimin

⁵³ Yılmaz, Şerh, s.361 “Tarafların hukuki sebebi yanlış veya eksik bildirmeleri de hakimi bağlamaz.”

⁵⁴ Bolayır, s. 20, 22

⁵⁵ Bolayır, s. 20

⁵⁶ Bolayır, s. 20

⁵⁷ Bolayır, s. 99, 132, 133

⁵⁸ Alangoya, *İlkeler*, s. 153

⁵⁹ Alangoya, *İlkeler*, s. 152; Bolayır, s. 105

⁶⁰ “Dava 28.02.2007 vade tarihli 50.000-TL bedelli senedin tahsili için açılan icra takibine vaki itirazın iptali istemine ilişkindir. Takip dayanağı belgenin keşidecisi muris Halil Umur lehtarı ise davacıdır. Takip konusu belge kambiyo yolu ile Küçükçekmece 1. İcra Müdürlüğü’nün 2007/2174 esas sayılı dosyası ile icra takibine konulmuş, borçlunun Küçükçekmece 1.İcra Hukuk Mahkemesi’nin 2013/1052 sayılı kararı ile takibin iptaline karar verilmiştir. Somut olayda davacı İ.İ.K.’nın 33-a-2. maddesindeki haklarını kullanmak yerine İ.İ.K. 46. maddesine göre haciz yoluyla takibe girişmiş vaki itiraz üzerine de İ.İ.K.’nın 67. maddesine göre itirazın iptali davası açmıştır. Mahkemece uyuşmazlığın İ.İ.K.’nın 67. maddesi

vazifesinin gereğidir⁶¹. Bu tespit yapılmadan dava konusu talep hakkında sağlıklı bir karar verilemez. Taraftan hukukî sebebi bilmesi beklenemeyeceği için eksik ya da hatalı hukuki sebebe istinat, haklarına hâlel getirmez⁶². Ne var ki mahkemenin tarafların hukuki sebebi yanlış göstermelerinden dolayı davayı reddetmesi hakkaniyet ve usul ekonomisine denk düşmeyecektir⁶³. Ezcümle, hukuku uygulamak hâkimin asli görevi olduğundan, hukuku re'sen uygulama faaliyetinin eksik ya da gereği gibi icra edilmemesi, somut uyuşmazlıkta tesis edilen hükümün hukuka aykırı olması sonucunu doğuracağı gibi maddi hukuktan neşet eden subjektif hakların himaye edilmesini de engelleyecektir⁶⁴. Her ne kadar taraflar dava dilekçesinde hukukî sebep göstermek zorunda ise de bu husus, hâkimin hukuku re'sen uygulamasına engel olmadığı gibi, dava dilekçesinin olmazsa olmaz koşulu da değildir. Davacının mahkemeden talep ettiği hukukî korunmanın zeminini oluşturan vakıaları belirtmesi yeterli ve gereklidir⁶⁵. Bu sebeple, HMK'nın 119. maddesinde vücut bulan dava sebebi kavramı, hayat olaylarını işaret etmektedir. Mahkemenin hukukî himaye talebinin haklı olup olmadığına ilişkin hükmü de bu vakıalara dayanacaktır. Kaldı ki, hukuk yargılamasının temeli vakıaların taraflarca getirilmesi teorisine dayalıdır⁶⁶. Zira vakıalar, ancak tarafların malumundadır. Bu vakıaların hukukî bir ilişkiye bürünüp bürünmeyeceği noktasındaki tasarruf onlara ait olduğu

çerçevesinde çözümlenmesi gerekirken olayda uygulanma yeri bulunmayan İ.İ.K.'nın 33-a-2. maddesine göre davanın reddi uygun görülmemiştir.” (19. HD 13.03.2018, 2016/16157, 2018/1198)

⁶¹ Hamide Özden Ferendeci Özkaya, *Kesin Hükümün Objektif Sınırları*, İstanbul 2009, s. 45

⁶² Ömer Ulukapı, Yargıtay Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, 1998, C. 6, S. 1-2, (s. 713-732), s. 721; Bolayır, s. 20

⁶³ Bolayır, s. 20

⁶⁴ Bolayır, s. 2

⁶⁵ “Kesin hüküm bir dava şartı olup kamu düzenine ilişkindir. Buna göre bir dava karara bağlanıp verilen hüküm kesinleştikten sonra aynı taraflar arasında, aynı konuda ve aynı hukuki sebebe dayanılarak yeni bir dava açılmaz. Açılması halinde ikinci dava kesin hüküm nedeniyle esasa girilmeden dava şartı yokluğu nedeniyle reddedilir. Kesin hükümden söz edebilmek için biri kesinleşmiş tarafları, konusu ve sebebi aynı olan iki davanın varlığı gerekir. Bir başka deyişle bir davanın konusunu oluşturan uyuşmazlığın kesin bir hükümle çözülmüş olması halinde mahkemece yeniden inceleme konusu yapılmaz. Olayımıza gelince; Bulancak Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2004/436 esas sayılı dosyasında, kiracı tarafından ödenen işletme bedelinin kiralayandan iadesi istenilirken, bu davada ise kiralayan, asıl kiralayana ödenen kira bedeli, işletmenin davalıların işlettiği döneme ait vergi borcu ve demirbaş eşya bedeli talep etmektedir. Bu nedenle, Bulancak Asliye Hukuk Mahkemesi'nin 2004/436 Esas sayılı dosyası ile bu dava dosyasının aynı konuda ve aynı hukuki sebebe dayanılarak açıldığı kabul edilemeyeceğinden, söz konusu dosya davadaki talepler yönünden kesin hüküm teşkil etmez. Mahkemece işin esası hakkında bir karar verilmesi gerekirken kesin hüküm nedeniyle davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir. Hüküm bu nedenle bozulmalıdır.” (6. HD 12.01.2015, 2014/4196, 2015/11)

⁶⁶ Kurt Konca, s. 117

gibi, mahkeme vakıya yabancıdır. Aksinin kabulü, mahkemelerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile hukuk yargılamasının amacına da aykırı düşecektir. Dava sebebi kavramının, maddî vakıaları kastettiği⁶⁷ konusunda doktrin⁶⁸ ve Yargıtay söz birliği içindedir⁶⁹. Ne var ki vakıaların hâkim tarafından hukukî sebep uygulamasında altlamaya uğradığı ileri sürülerek, hükümde dayanılan vakıaların hukukî sebeple bir bütünlük oluşturduğu⁷⁰ ve davanın dayanağını oluşturan vakıaların dâhil olduğu hukukî kategorinin hukukî sebep olduğu da savunulmuştur⁷¹. Zira hükmün dayandırıldığı esas, tüm hukukî sebepler süzgecinden geçirilen hayat vakıalarıdır⁷². Dava malzemelerine vakıf olmak ve onları yargılamaya taşımak tarafların tasarrufunda olduğundan, taraflar kanun gereği bütün iddia ve savunmalarını tüm ayrıntıları ile zaman ve mekân konusunu da vurgulayarak somutlaştırıp, hukukî himaye talebinde bulunacaktır. Taraflarca yargılamaya taşınan vakıaların dava için önemli olup olmadığını, bu vakıalara denk düşebilecek bütün hukukî sebepler ışığında tetkik etmek mahkemenin görevidir⁷³. Bu itibarla, mevcut bir vakıanın muayyen bir

⁶⁷ “Dava sebebinden maksadın, davacının dayandığı maddî vakıalar olduğu yolunda bilimsel görüşler ve yargısal kararlar söz birliği içindedir.” (HGK, 12.04.2006, 21-104/174); Aynı yönde bkz. (21.HD 30.04.2007, 2006/16588, 2007/7268)

⁶⁸ Üstündağ, *Yasak*, s. 32 vd. 50 vd. 81 vd.; Kuru, *Dava Sebebi*, s.240.; Alangoya, *İlkeler*, s. 95 vd. ; Yılmaz, *Islah*, s.158.; Özekes, *Hukukî Sebep*, s. 753 vd.

⁶⁹ “Dava konusu uyuşmazlığın daha önce bir kesin hükümle çözümlenmiş olması olumsuz dava koşuludur. Maddî anlamda kesin hükümden söz edebilmek için, birinci dava ile ikinci davanın konusunun dava sebebinin (vakıalar) ve tarafların aynı olması gerekir. Balıkesir İş Mahkemesinin yukarıda özetlenen dosya kapsamında; davalı SSK tarafından davacı aleyhine aynı maddî vakıalara dayanarak açılmış ve yargılama sonunda davalının borçlu olduğuna ilişkin karar temyiz edilmeksizin kesinleşmiştir. Eldeki davanın tarafları, konusu ve maddî vakıaları önceki dava ile aynı olup, kesin hükmün olduğu açıkça ortadır. Davacı kurum alacağı Balıkesir İş Mahkemesinin 18.09.2003 tarih, 2003/190 E, 2003/239 K sayılı kararı ile saptanmıştır. Bu aşamadan sonra davacının borçlu olmadığının tespitine ilişkin dava açılması mümkün değildir. Mahkemece bu maddî ve hukukî olgulara aykırı biçimde yazılı şekilde hüküm kurulması usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” (21. HD 26.06.2006, 6052/6987). Aynı yönde bkz. (HGK, 05.07.2006, 19-505/504); (HGK, 28.03.2012, 2-890/239)

⁷⁰ Meriç, *Kesin Hüküm*, s. 397

⁷¹ Hayri Domaniç, *Hukukta Kazıyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti*, İstanbul 1964, s. 50; Necmettin Berkin, *Medenî Usul Hukuku Esasları*, İstanbul 1969 s. 176.; Belgesay, s. 56; Postacıoğlu, *Davanın Unsuru Olarak Hukukî Sebep ve Kesin Hüküm*, Recai Seçkin’e Armağan, Ankara 1974 s. 503

⁷² Üstündağ, *Yasak*, s.33

⁷³ “HUMK’nun 76. Maddesinde (yeni HMK 33. Madde); ‘Hâkim Türk hukukunu re’sen uygular.’ emredici düzenlemesine yer verilmiştir. Buna göre istemin hukukî tavsifi ve uygulanacak yasa hükmünün tespit ve belirlenmesi hâkime ait bir görevdir. Borçlular vekilinin ‘çekte yer alan imzaların müvekkillerine ait olmadığı’ iddiası açıkça imzaya itiraz (İİK’nun 170. Maddesi) niteliğinde olduğundan; bu iddiaya bağlı olarak da ayrıca borçlu olmadıklarının tespitinin istenmesi sonuca etkili olmayıp, başvuru bu haliyle imzaya itiraz olarak kabul edilmelidir (HGK’nun 5.6.2001 tarih ve 2001/12-258 E. 2001/344 K.sayılı

hukukî sebep zemininde sabit olup olmadığı yahut bir diğer hukukî sebebin ahvali kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hukukun re'sen uygulanması gereği hukuki altlama faaliyetine maruz kalacaktır. Dolayısıyla sunulmayan vakıalara mahkemenin re'sen muttali olamayacağı ve resmî görevi dışından somut vakıaya ilişkin özel bilgisini hatırlatması ile kullanmasının da yasak olduğu dikkate alındığında⁷⁴; yargılamaya taşınmayan vakıalar kural olarak sukut edeceğinden, taraflar bunun ceremesine katlanmak zorunda kalacaktır. TBK 60. maddesindeki “Bir kişinin sorumluluğu, birden çok sebebe dayandırılabilirse hâkim, zarar gören aksini istemiş olmadıkça⁷⁵ veya kanunda aksi öngörülmedikçe, zarar görene en iyi giderim imkânı sağlayan sorumluluk sebebine göre karar verir” hükmü, somut hadisede, zarar gören davacının talebini haklı kılan; onun subjektif hakkını en mükemmel şekilde himaye eden ve hukukî yönden onu donatan hukukî sebep uygulanmalı şeklinde yorumlanmalıdır⁷⁶. Keza, kanundaki en iyi giderimden kastın, kanaatimizce, salt talebi himaye eden zararın miktarı anlamında değil, tüm hukukî amiller bağlamında zamanaşımı⁷⁷, hak düşürücü süre, faiz ve kanun yolları noktasında anlaşılması gerekir. Zarar görenin aksini istemedikçe ifadesi ise tarafın dilekçede açıkça, maddî vakıa ile bütünleşen hukukî sebebin uygulanmasını istemediği durumlara hasredilmiştir. Zira hâkim, tarafların hukukî sebebi ile bağlı olmadığı gibi taraflar da belirli bir hukukî sebebin uygulanmasında hâkimi sınırlayamazlar⁷⁸. Hâkim görevinden ötürü, somut olaya uygun düşen hukukî

kararı).O hâlde mahkemece itirazın esasının incelenerek oluşacak sonuca göre bir karar verilmesi gerekirken, dilekçede, borçluların borçlu olmadıklarının tespitin istendiği, bu istemin menfî tespit davası niteliğinde olduğu, anılan davaya bakmaya ise icra mahkemesi görevli olmadığından bahisle davanın reddine karar verilmesi isabetsizdir.” (12. HD 24.10.2011, 4090/20053)

⁷⁴ İyilikli, Özel Bilgi, s. 2194 vd.; Murat Atalı, Medeni Usul Hukukunda Hakimın Vakıalar Hakkında Dava Dışı Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009, (s. 139-161), s. 151

⁷⁵ Postacıoğlu, Hukuki Sebep, s.510

⁷⁶ “HMK’nın 33. maddesi gereğince maddî vakıaların taraflarca getirilmesi esas olmakla birlikte; getirilen maddî vakıaların hukukî nitelendirmesini yapmak, bu kapsamda taraflar arasındaki uyumsuzluğu saptamak ve uyumsuzluğa ilgili kanun maddesini uygulamak hâkime ait bir görevdir. Bir uyumsuzlukta hakların yarışması kapsamında birden fazla hukuk kuralının uygulanması söz konusu olduğunda, tarafın en lehine olan hükmün uygulanması gerekir. Hâkim bu kapsamda davanın türünü de talep sonucuna göre belirlemelidir.” (9. HD 28.11.2018, 9012/21175)

⁷⁷ Yılmaz, *Islah*, s.154. “Davacının hangi hükme dayandığının kesin olarak ve açıkça göstermemiş olduğu hâllerde davacının zamanaşımı bakımından kendi lehine sonuç verecek yasa hükmüne dayanmak isteyeceği haklı olarak varsayılmalıdır.”

⁷⁸ “Öğretide ve kararlılık kazanmış yargısal uygulamada benimsendiği üzere kesin hüküm bakımından dava nedeni, hukuki neden değil davacının davasını dayandırdığı vakıalardır. Davacı, mahkemeye hukuki sebep bildirmek zorunda olmayıp, isteği yönünden haklı olduğunu tahmin ettiği vakıaları iler sürmek durumundadır. Buna karşılık, davacının

sebebi uygulayacaktır⁷⁹. Mahkemenin bağlı olduğu husus yargılamaya taşınan vakialardır. Hâkimin hukuku re'sen uygulaması, kanun yolu incelemesinde maddi hukukun hiç uygulanmaması ya da yanlış uygulanması ihtimalinde de uygulama alanı bulacaktır⁸⁰.

V. TAPU İPTALİ VE TESCİL DAVALARINDA YOLSUZ TESCİL HÂLLERİ

İrade ve beyan arasındaki uyumsuzluk hali olan muvazaaya ilişkin olarak TBK'nın 19. maddesi "Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır" hükmünü havidir. Bir diğer ifadeyle, muvazaa, irade ile beyan arasında bilerek oluşturulan uyumsuzluk şeklinde tanımlanabilir. Muvazaa iddiası herhangi bir süreye tabi olmayan ve mahkeme tarafından resen dikkate alınan bir itirazdır. Muvazaa itirazı, taraflar ve üçüncü kişiler tarafından mevcut bir davada savunma olarak ileri sürülebileceği gibi muvazaaya dayalı bağımsız bir davaya da konu olacaktır⁸¹. Borçlunun, alacaklıları aleyhine malvarlığını azaltıcı nitelik taşıyan her türlü hukuki işlemleri muvazaa sebebine dayalı olarak iptale konu olacaktır⁸². Muvazaalı hukuki işlemde kasıt; tarafların iradeleri ile beyanları arasında bilerek ve isteyerek meydana getirilmiş

bildirdiği bu vakialara uygulanacak hukuk kuralını bulmak ve uygulamak, diğer bir anlatımla bu vakıaların hukuki mahiyetini, yani hukuki sebebini tayin etmek yasaları re'sen uygulamakla yükümlü olan hâkime düşen bir görevdir. Bu bakımdan, davacının bildirdiği hukuki sebep hâkimi bağlamaz. Bağlayıcı olan ileri sürülen vakialardır." (1. HD 15.06.2009, 5006/6863)

⁷⁹ İyilikli, Dava Sebebi, s. 94

⁸⁰ Bolayır, s. 343, 344, 346, 347, 348

⁸¹ "Davacı, istemde bulunurken BK.nun 18. maddesi ile İİK.nun 277. ve devamı maddelerine dayanmıştır. Mahkemece olay İİK.nun 277. ve devamı maddeleri gereğince incelenerek sonuçlandırılmıştır. Muvazaa, tarafların 3. kişileri aldatmak amacıyla kendi gerçek iradelerine uymayan haksız eylem niteliğinde anlaşmalarıdır. Davacı, borçlu davalının borçtan kurtulmak amacıyla taşınmazı diğer davalılara satış gibi gösterdiğini iddia etmektedir. Dava dilekçesinde açıkça muvazaaya dayanıldığı belirtilmiştir. Bu ileri sürülüş biçimi, davanın İİK.nun 277. ve devamı maddelerindeki iptal davasından çok BK.nun 18. maddesinde açıklanan muvazaa hukuksal nedenine dayalı bir dava olduğunu göstermektedir. Muvazaa iddialarında zamanaşımı söz konusu olmaz. Olayda muvazaanın belirlenmesi durumunda İİK.nun 283/1 maddesi benzetme yoluyla uygulanmak suretiyle tapu iptaline gerek olmadan alacağın tahsili için haciz ve satış isteyebilme yönünde hüküm kurulabilir. Şu durum karşısında mahkemece, BK.nun 18. maddesi uyarınca genel hükümlere göre dosyanın incelenip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, bu yönün gözetilmeden hüküm kurulmuş olması doğru görülmemiş, bu nedenle kararın bozulması gerekmiştir." (4. HD 09.04.2007, 2654/4665)

⁸² Talih Uyar, İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu, ABD, 2011/1, (s. 211- 231), s. 212

mübayenet; üçüncü kişileri aldatmak saik ve niyeti ile taraflar arasında gizli işlemi oluşturan muvazaa sözleşmesidir⁸³.

Tapu iptali ve tescil davaları, davaya vücut veren sebebin şahsi ya da aynı olmasına bakılmaksızın sonuçları itibariyle mülkiyet hakkına ilişkin olduğundan aynı etkilidir. Nasıl ki mücerret borç ikrarı, zemininde gerçek ve haklı bir sebebin varlığına muhtaç ise taşınmaz mülkiyetinin tescilinin hukuki sonuç doğurabilmesi de temelinde geçerli, haklı ve makul bir sebebin varlığını iktiza eder. Zira taşınmaz mülkiyetinin iktisabı geçerli bir hukuki sebep ve tescil beyanına müstenittir. Aksi hâlde yapılan tescil, geçerli bir hukuki sebebe dayanmayıp maddi gerçeği yansıtmadığından yolsuz mesabesinde kalacaktır. Nitekim muvazaalı bir işleme dayanan tescil de yolsuz tescil sayılacaktır. Kaldı ki taşınmaz mülkiyet hakkını düzenleyen hükümlerin dolanılarak muvazaalı işlemlere kapı aralanıp kamu düzeninden sayılan tapu sicili ilkeleri ihlal edilmiş olacaktır. Dolayısıyla aynı etki doğuran bir talebin içeriği hukuken cevaz görülmeyen bir usulle değişmiş olacaktır. Türk hukuk sisteminde aynı hakların iktisabı, illi⁸⁴ yani temelinde geçerli bir hukuki işlemin varlığına merbuttur (TMK 1024). Bu sebeple, taşınmazların iktisabında sebebe bağlılık ilkesi egemen olduğundan, tescilin sebebini oluşturan borçlandırıci işlemdeki sakatlık, tescili de yolsuz hale getirecektir⁸⁵. Ne var ki, lehine yolsuz tescil yapılan kişi salt tapu siciline yapılan tescil ile aynı hak kazanamayacaktır⁸⁶. Tapu sicilindeki yolsuz tescile karşın gerçek hak sahibi, maddi hukuk bakımından hak sahibi olarak kalmaya devam ettiğinden, aynı hakkını kaybetmiş olmaz⁸⁷. Çünkü maddi hukuk bakımından gerçek (hakiki) hak sahibi olan kişi, yolsuz tescil sonucunda ortaya çıkan gerçek hak sahibini göstermeyen tapu sicili ile maddi hak arasındaki mübayenetin ortadan kaldırılıp⁸⁸, maddi hak ile sicil arasındaki ahengin tesisi için⁸⁹, aynı hakkının zarara uğraması tehlikesi olduğunu ileri sürerek, her yolsuz tescil lehtarına karşı⁹⁰, herhangi bir zaman kısıtlamasına tabi olmaksızın, yolsuz tescilin düzeltilmesini her daim isteyebilecektir. Nitekim her vakıa bir yolsuz tescil sebebidir⁹¹. İnançlı işleme dayalı tapu iptali ve tescil davaları özünde yolsuz tescile değil⁹², inanan ile inanılan arasında borçlandırıci

⁸³ Uyar, s. 215

⁸⁴ Nejat Aday, *Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa, İstanbul 1992, s. 25; Ekrem Kurt, Tapu Sicilinin Düzeltilmesi, İstanbul 2004, s. 19*

⁸⁵ Aday, s. 93; Kurt, s. 19, 31

⁸⁶ Süleyman Sapanoğlu, *Tapu İptali Ve Tescil Davaları*, Ankara 2015, s. 24

⁸⁷ Kurt, s. 19

⁸⁸ Kurt, s. 105

⁸⁹ Üstündağ, *Tapu Kütüğü*, s. 21, 42

⁹⁰ Üstündağ, *Tapu Kütüğü*, s. 33

⁹¹ Üstündağ, *Tapu Kütüğü*, s. 43

⁹² “Somut olaya gelince; dosyaya ibraz edilen protokol başlıklı 1.9.1998 tarihli tarafların imzasını taşıyan sözleşmenin yukarıda sözü edilen 5.2.1947 tarih 20/6 Sayılı İnançları

bir işleme (rızaî akit) dayalı⁹³ şahsî dava niteliğinde olup⁹⁴, mülkiyet inanılana tamamen geçmekte⁹⁵, inanan ise, sadece mülkiyetin iadesi noktasında bir alacak hakkına sahip olduğundan⁹⁶, taşınmazın üçüncü kişiye devredilmesi ihtimalinde, üçüncü kişinin iyiniyetli olması aranmaksızın mülkiyet hakkını iktisap edeceği gibi⁹⁷, taşınmaz mülkiyetine inanılan üzerinde iken şerh edilen şahsî ya da aynı haklar bağlayıcı olmakla, davanın kabulü sonrasında oluşan kesin hüküm, bu kısıtlamaları doğrudan mürtefi kılmayacaktır⁹⁸. Yani subjektif hakkı ihlal edilen kişi, kesin hüküm sonucunda bu kısıtlamalara tahammül etmek zorunda kalacaktır. Nitekim taşınmazın mülkiyeti geçerli bir hukukî sebep ve tescil talebine müsteniden iktisap edilmiştir⁹⁹. Kaldı ki inançlı işlem ile taşınmazı devralan ya da bağışlanan kişi, taşınmazı geri vermekten imtina etmesi halinde, inanan, inanılandan taahhüdünü yerine getirmesini Türk Medenî Kanunu'nun 716. maddesine dayalı tapu iptali ve tescil davası ile talep edecektir¹⁰⁰. Meğerki ortada muvazaalı ve kötü niyetli¹⁰¹ bir hukukî işlem bulunsun ki, bu dahi taşınmaz üzerine tescilli üçüncü kişiye karşı ayrı bir dava konusu yapılmasını gerektirecektir¹⁰². Ne var ki çalışmamıza esas somut hadise

Birleştirme Kararında ifadesini bulan yazılı belge niteliğinde olduğu tartışmasızdır. Söz konusu protokolde belirtildiği üzere, çekişmeli taşınmazların davalıya yine sözleşmede öngörülen koşullarla inanılarak devredildiği anlaşılmaktadır. Diğer taraftan, davalı H. Garipoğlu'nun protokol koşullarını yerine getirmediği ve getirme olanağının da bulunmadığı dosya kapsamında sabittir. Hal böyle olunca, davanın kabulüne karar verilmesi gerekirken yanılığın değerlendirme ve gerekçelerle davanın reddine karar verilmiş olması doğru değildir." (1. HD 15.02.2006, 2005/13623, 2006/1298)

⁹³ Sapanoğlu, s. 619; Aday, s. 91

⁹⁴ "Bilindiği üzere; inanç sözleşmesi, inananla inanılan arasında yapılan, onların hak ve borçlarını belirleyen, inançlı muamelenin sona erme sebeplerini ve devredilen hakkın, inanılan tarafından inananı geri verme (iade) şartlarını içeren borçlandırııcı bir muameledir. Bu sözleşme, taraflarının hak ve borçlarını kapsayan bağımsız bir akit olup, alacak ve mülkiyetin naklinin hukukî sebebinin teşkil eder." (HGK, 14.11.2007, 1-756/848)

⁹⁵ Şafak Parlak Börü, Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşleme Devri, TBBD, 2017, S. 128, (s. 231- 272), s. 238, 254, 262, 265, 267

⁹⁶ Oğuzman/Seliçi/Oktay- Özdemir, s. 435

⁹⁷ Oğuzman/Seliçi/Oktay- Özdemir, s. 442; Parlak Börü, s. 260

⁹⁸ Ahmet Cahit İyilikli, Taşınmazın Aynına İlişkin İlamın Mevzuunu Oluşturan Taşınmaz Mülkiyet Hakkına Vaziyet Eden Takyidatlara Etkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Ankara 2017, S. 10, s. 339

⁹⁹ Özgür Güvenç, Taşınmazların İnançlı İşleme Devri, Ankara 2014, s. 89, 90; Üstündağ, Tapu Kütüğü, s. 52

¹⁰⁰ Sapanoğlu, s. 619

¹⁰¹ "Taşınmaz kaydında birden çok haciz şerhi ve 01.05.1991 tarihli ihtiyatî tedbir şerhi bulunduğu, her ne kadar taşınmaz birden çok el değiştirmiş ise de, tüm alıcılar ve davalının şerhleri görerek edinmesi karşısında iyiniyetli olmadığı ve TMK'nın 1023. maddesi koruyuculuğundan yararlanamayacağı gözetilmek ." (1. HD 16.04.2015, 2013/21266, 2015/5583).

¹⁰² Parlak Börü, s. 261 "İnananın inanç sözleşmesinden kaynaklanan bu kişisel hakkını ancak akidine karşı ileri sürebilmekte, inanç konusunun üçüncü kişilere devredilmesi halinde

bağlamında, davacı mirasçının, murisinin mevcut ve muhtemel hacizlerden masun olması için arizi olarak tüm diğer mirasçıların da bilgisi doğrultusunda güvenli liman olarak gördüğü bir mirasçısı üzerine taşınmazı tapu sicilinde devretmesi, muvazaalı bir işlem olduğundan, yapılan tescil de yolsuz mahiyettedir. Zira murisin gerçek amacı taşınmazı devretmek, mirasçının da satın almak değildir. Nitekim taşınmazın tescili, geçerli bir hukuki sebep ve borçlandırıcı işlemde mahrum olduğu için yolsuz mesabesindedir. Tapu siciline yapılan tescil geçerli bir hukuki sebep ve borçlandırıcı işlemde yoksun olduğu gibi satıcı muris gerçekte mülkiyeti kaybetmemekte, alıcı mirasçı da mülkiyeti kazanmamaktadır. Davacı mirasçıların hukuki himaye talebi, hukuki sebep ile bütünleşen mülkiyet hakkından yoksun bırakılma hayat olayına mebnidir. Zira görünürdeki irade ile gizli irade arasındaki uyumsuzluk muvazaa sebebiyle¹⁰³ yolsuz tescile sebebiyet verecektir. Alıcı lehine yapılan tescil salt bir şekli kayıttan ibaret olup, taşınmazı devreden mirasbırakan ya da o'nun vefatı halinde taraf mesabesindeki mirasçıları, zaman kısıtlamasına tabi olmaksızın taşınmazın davalı mirasçı adına devri yolsuz tescil mahiyetinde olduğundan, mülkiyet hakkına dayanarak tapu iptali ve tescil davası ikame edebilecektir. Kaldı ki taşınmazın mirasçı adına tescili hukuki işleminin, aile içinde tüm mirasçıların bilgi ve rızasıyla yapılmasından dolayı tarafların belge yahut yazılı delil başlangıcı temin etmeleri, hayatın olağan akışı ile mantık ve tecrübe kuralları çerçevesinde hukuki işlemin niteliğine elverişli olmadığı için belge ile ispat zorunluluğundan (HMK m. 203) vareste olacaktır.

VI. GEREKÇE ZARURETİ VE FONKSİYONU

Bir yargılama sonunda mahkemeler tarafından tesis edilen kararların hüküm fıkralarının açık, anlaşılır, çelişkisiz, uygulanabilir olmasının gerekliliği kadar; kararın gerekçesinin de, sonucu ile tam bir uyum içinde, davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükümün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak; kısaca, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı gösterecek nitelikte olması gerekir. Zira tarafların dava yönünden, hukuk düzenince hangi nedenle haklı

kural olarak onlardan isteyebileceği bir hakkı bulunmamaktadır. Ancak, inanılan ile üçüncü kişi, inananın inanç borcunu tekrar alma hakkını ortadan kaldırmak amacıyla el ve düşünce birliği içerisinde muvazaalı bir işlem (sözleşme) yapmaları halinde inananın söz konusu sözleşmenin muvazaa nedeniyle geçersiz olduğundan bahisle üçüncü kişi aleyhine dava açabileceği de kuşkusuzdur.” (1. HD 21.02.2007, 989/1712)

¹⁰³ “Somut olaya gelince, dinlenen davacı tanıklarının beyanlarından, mirasbırakanın hiçbir bedel almadan taşınmazdaki payını davalı oğluna devrettiği anlaşılmış olup, dava konusu taşınmazın evveliyatında davalı tarafından bedeli ödenerek mirasbırakan adına satın alındığı savunmasının da usulünce kanıtlanmadığı, yukarıda açıklanan ilkeler çerçevesinde tüm dosya kapsamı değerlendirildiğinde temlikin mirastan mal kaçırma amaçlı ve muvazaalı olduğu sonuç ve kanaatine varılmaktadır.” (1. HD 14.12.2020, 2019/3852, 2020/6711)

veya haksız görüldüklerini anlayıp değerlendirebilmeleri gerekçe marifetiyle sağlanacaktır. Zira bütün mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılması gerektiğini öngören Anayasa'nın 141/3. maddesi ve ona koşut bir düzenleme içeren 6100 sayılı HMK' nun 297. maddesi, işte bu amacı gerçekleştirmeye yöneliktir¹⁰⁴. Yine HMK' nun 27. maddesinin 2. bendi “c” bölümünde de hukuki dinlenilme hakkının “Mahkemenin, açıklamaları dikkate alarak değerlendirmesini ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesini” de içerdiği açıklanarak bu husus vurgulanmıştır¹⁰⁵. Bunun yanında, mahkeme kararlarının, taraflar ve üçüncü kişiler ile ilgili olabilecek başka hukuki ihtilaflar yönünden etkili ve bağlayıcı kabul edilebilmeleri, başka bir dava yönünden kesin hüküm, kesin veya güçlü delil oluşturup oluşturamayacağı gibi hukuksal değerlendirmeler de bu kararların yukarıda açıklanan nitelikte bir gerekçeyi içermesiyle mümkündür. Dolayısıyla gerekçe¹⁰⁶ hükmün zorunlu unsurudur¹⁰⁷. Tarafların iddia ve savunmalarının özetinin, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delillerin; delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, sabit görülen vakıalarla, bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebeplerin şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde hükümde gösterilmesi gerekçe marifetiyle gerçekleşecektir¹⁰⁸. Dolayısıyla gerekçe bir yargılama sonunda mahkemenin

¹⁰⁴ Bu düzenleme uyarınca bir mahkeme kararında tarafların iddia ve savunmalarının özetinin, anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususların, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan delillerin, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesinin, sabit görülen vakıalarla, bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebeplerin birer birer şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesi gerekli olup, bu kısım, hükmün gerekçe bölümüdür.

¹⁰⁵ Kararın açık ve gerekçeli olması hukuki dinlenilme hakkının sağlanması açısından önemlidir. Tarafların ileri sürdüğü iddia ve savunmalar ile bunların dayandıkları deliller, kararda tartışılıp gerekçeleri açıklandığı ölçüde karar hukuki dinlenilme hakkına uygun bir karar olacaktır. İddia ve savunmaların kararda tartışılması, gösterilen delillerin incelenmesi, neden bir kısmının diğerine üstün tutulduğunun belirtilmesi ancak gerekçeyle mümkün olacaktır.

¹⁰⁶ “Anayasanın 141. maddesinin 3. fıkrası hükmü de mahkeme kararlarının gerekçeli olması gerektiğini düzenlemektedir. Dolayısıyla gerekçe, bir hükmün olmazsa olmaz unsurudur. Taraflar, ancak kararlara konulması gereken gerekçe sayesinde hükmün hangi maddi ve hukuki nedene dayandırıldığını anlayabilirler. Ayrıca, karar aleyhine yasa yollarına başvurulduğunda da incelemesinde gerekçe sayesinde kararın usul ve yasaya uygun olup olmadığı denetlenebilir. Diğer bir anlatımla, temyiz incelemesi ancak bir kararın somut olaya uygun gerekçe taşıması halinde mümkün olabilir. Öte yandan, yazılacak kararın gerekçesiyle hüküm kısmı arasında bütünsellik esastır. Başka bir anlatımla, gerekçe ile hüküm birbirine bağlı olup, hükmün gerekçe ile çelişmemesi esastır.” (11. HD 18.11.2020, 2019/1730, 2020/5161)

¹⁰⁷ “Taraflar, ancak kararlara konulması gereken gerekçeler sayesinde hükmün hangi maddi ve hukuki nedene dayandırıldığını anlayabilirler. Ayrıca, karar aleyhine yasa yollarına başvurulduğunda da Yargıtay incelemesi sırasında gerekçe sayesinde kararın usul ve yasaya uygun olup olmadığı denetlenebilir.” (17. HD 02.02.2021, 2020/10140, 2021/589)

¹⁰⁸ “Kararın gerekçesinde maddi olay saptanmalı, hukuki niteliği ve uygulanacak hukuki

ulaştığı hükümün dayandırıldığı hukuki ve mantıki izahattır¹⁰⁹. Taraflar talep ve savunmalarının hukuki himayeye mazhar görülüp görülmediğini gerekçe marifetiyle kavrayacağından¹¹⁰, kişilerin hukuki yazgısı gerekçeyle merbuttur¹¹¹. Kural olarak kesin hüküm sadece hüküm fıkrasına münhasırdır¹¹². Zira bir yargılama sonucunda mahkemenin son sözü hüküm fıkrasında mündemiçtir. Gerekçe, hükümün meşruiyeti ve hukuki kimliği olduğu gibi kişilerin savunma ve kanun yollarına başvurma¹¹³ hakkının da güvencesidir¹¹⁴. Nitekim bir talebin geçici olarak reddedilip reddedilmediği veya yeniden dava konusu yapıp yapılmayacağı gerekçeden anlaşılacaktır. Bilhassa hukuki ilişkinin

kurallar belirlenmeli, bu konuda gerekli inceleme ve delillerden söz edilmeli, hukuk kuralları somut olaya uygulanmalı ve sonunda hüküm kurulmalıdır. Maddi olgularla hüküm fıkrası arasındaki hukuki bağlantı da ancak bu şekilde kurulabilecek, ayrıca yasal unsurları taşıyan bu gerekçe sayesinde, kararların doğruluğunun denetlenebilmesi mümkün olacaktır.” (9. HD 26.11.2020, 2016/32973, 2020/16996)

¹⁰⁹ “Yasanın aradığı anlamda oluşturulacak kararların hüküm fıkralarının açık, anlaşılır, çelişkisiz, uygulanabilir olmasının gerekliliği kadar; kararın gerekçesinin de sonucu ile tam bir uyum içinde, o davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükümün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyacak; kısaca, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı gösterecek nitelikte olması gerekir.” (9. HD 25.02.2021, 216/4918)

¹¹⁰ “Gerekçe sayesinde kararların doğru olup olmadığı denetlenebilir. Gerekçesiz bir kararın üst mahkeme tarafından denetlenmesi de mümkün değildir. Gerekçe, doyurucu olmalı, kararın neden, nasıl, hangi hukuki gerekçeyle ve hangi deliller değerlendirilmek suretiyle verildiği hususlarını içermelidir. Bu hususları içermeyen kararların gerekçeli olduğundan bahsedilemez.” (HGK, 04.02.2021, 10- 1968, 2021/31)

¹¹¹ “Kararın gerekçesinde maddi olay saptanmalı, hukuki niteliği ve uygulanacak hukuki kurallar belirlenmeli, bu konuda gerekli inceleme ve delillerden söz edilmeli, hukuk kuralları somut olaya uygulanmalı ve sonunda hüküm kurulmalıdır. Maddi olgularla hüküm fıkrası arasındaki hukuki bağlantı da ancak bu şekilde kurulabilecek, ayrıca yasal unsurları taşıyan bu gerekçe sayesinde, kararların doğruluğunun denetlenebilmesi mümkün olacaktır. Kararın neleri içereceğine ilişkin bu kanuni şekil yargıda açıklık ve netlik prensibinin gereğidir. Aksi hal, hükümün infazında zorluklara ve tereddütlere, yargılamanın ve davaların gereksiz yere uzamasına, davanın tarafı bulunan kişi ve kurumların mağduriyetlerine sebebiyet verecek ve Kamu düzeni ve barışını olumsuz yönde etkileyecektir.” (12. HD 11.03.2021, 2020/7560, 2021/2753)

¹¹² Yılmaz, Şerh, s. 1350; Yavaş, *Temyiz*, s. 55.

¹¹³ “Yargıtay’ın hukuka uygunluk denetimini yapabilmesi için, ortada, usulüne uygun şekilde oluşturulmuş; hükümün hangi nedenle o içerik ve kapsamda verildiğini ayrıntılarıyla gösteren, ifadeleri özenle seçilmiş ve kuşkuyla yer vermeyecek açıklıktaki bir gerekçe bölümünün ve buna uyumlu hüküm fıkralarının bulunması zorunludur.” (8. HD 11.02.2021, 2020/4006, 2021/1160)

¹¹⁴ “Hâkim, gerekçe sayesinde verdiği hükümün doğru olup olmadığını, yani kendini denetler. Üst mahkeme de bir hükümün hukuka uygun olup olmadığını, ancak gerekçe sayesinde denetleyebilir. Taraflar da ancak gerekçe sayesinde haklı olup olmadıklarını daha iyi anlayabilirler. Bir hüküm, ne kadar haklı olursa olsun, gerekçesiz ise tarafları doyurmaz.” (3. HD 03.03.2012, 2020/5007, 2021/2158)

kabul görüp görmediği¹¹⁵, gerekçede tezahür eder¹¹⁶. Hâkim hükme ulaşmak için, öncelikle taraflarca sunulan vakıaların tespitini, saniyen bu vakılara münasip düşen hukuk normunu ve nihayet hukukî neticeyi açıklar. Nitekim Yargıtay da temyiz incelemesinin ancak gerekçe marifetiyle yapılacağını¹¹⁷ ve hükmün gerekçesiz olmasını bozma sebebi¹¹⁸ kabul etmektedir¹¹⁹. Keza bölge adliye mahkemeleri de istinaf kanun yolunda gerekçe yokluğunu kamu düzeni mülahazasıyla kaldırma sebebi kabul etmektedir¹²⁰. Ne var ki gerek

¹¹⁵ Ferendeci Özkaya, *Kesin Hüküm*, s. 26, 51.

¹¹⁶ “Talep edilmeyen bir alacağın reddinin söz konusu olamayacağı açıktır. Somut uyumsuzlukta ‘işlemiş faiz’ alacağı talebi açısından kesin hüküm olmadığından davanın esasına girilmesi gerekirken davanın HMK. nun 303. maddesine aykırı şekilde reddi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir.” (9. HD 09.09.2015, 18800/25038)

¹¹⁷ “Taraflar, ancak kararlara konulması gereken gerekçeler sayesinde hükmün hangi maddi ve hukuki nedene dayandırıldığını anlayabilirler. Ayrıca, karar aleyhine yasa yollarına başvurulduğunda da 6100 sayılı HMK’ nın 297/2. maddesi uyarınca Yargıtay incelemesi sırasında gerekçe sayesinde kararın usul ve yasaya uygun olup olmadığı denetlenebilir. Diğer bir anlatımla, Yargıtay incelemesi ancak bir kararın gerekçe taşıması halinde mümkün olabilir. Dolayısıyla gerekçe ile hüküm fıkrası arasında da çelişki bulunmaması yasal bir zorunluluk olup, kararların bu hususlara aykırı oluşturulması mahkeme kararlarına duyulan güveni sarsacağı gibi, verilen kararların hukuki denetiminin yapılmasını da olanaksız kılmaktadır.” (23. HD 17.11.2020, 2018/149, 2020/3683)

¹¹⁸ “Somut olaya gelince, Mahkemece davacı ve davalı talepleri özetlenmiş, bilirkişi raporundaki açıklamalardan bahsedilmiş, ancak kararda mahkemeyi ret kararına götüren gerekçeye yer verilmemiştir. Mahkemece hükümde dosya kapsamındaki delillerin hangisine neden üstünlük tanındığı belirtilmemiş, deliller tartışılmamış ve değerlendirilmemiştir. Bu sebeple, Mahkemece, tarafların toplanmış ve toplanacak tüm delillerine göre tarafların anlaşlıkları ve anlaşamadıkları hususlar belirlenmeli, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan deliller tartışılarak ve değerlendirilerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken, deliller tartışılmadan, sonuç ve hukuki sebepleri içermeyen, gerekçesiz, Yargıtay denetimine elverişsiz şekilde hüküm kurulması doğru değildir.” (8. HD 17.12.2020, 2018/6683, 2020/8386)

¹¹⁹ “Gerekçeli karar ile davaya ilişkin maddi vakıalar ve dosya kapsamı, gerekse gerekçe fıkralarının birbirleriyle ve hüküm fıkrası arasındaki mantıksal bağın ortadan kalkmasına neden olacak şekilde, çelişkili ve denetlenebilirlikten uzak karar oluşturulmuştur. O hâlde, ortada yukarıda açıklanan ilkeler çerçevesinde usulün öngördüğü anlamda Yargıtay tarafından üzerinde inceleme ve denetleneme yapılabilecek nitelikte bir ilk derece mahkemesi kararının olmadığı her türlü duraksamadan uzaktır.” (17. HD 10.02.2021, 2020/822, 2021/1151)

¹²⁰ “Gerek istinaf sebebi yapılan ve gerekse HMK’nın 355. maddesine göre kamu düzeni nedeniyle resen dikkate alınması gereken hususların incelenmesinde; Mahkemece, gerekçeli kararda taraf iddia ve savunmalarına yer verilmekle yetinilerek, yazılı şekilde hüküm kurulmuştur. Hemen belirtmek gerekirse, Anayasanın 141/III maddesi uyarınca mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olarak yazılması zorunludur. Yargılama makamları iddia ve savunmayı, taraflarca gösterilen delilleri gereği gibi incelemek ve ulaştıkları sonucu ikna edici bir gerekçeyle kararlarına yansıtmak zorundadırlar. Aksi bir durum adil bir yargılama yapıldığını göstermez. Mahkeme kararlarındaki gerekçesizlik Anayasa’nın 36. maddesinde tanımlanan “adil yargılanma hakkı”nın ihlalidir. 6100 sayılı HMK’nın 297. maddesi gereğince de; hükümde, tarafların iddia ve savunmalarının özeti,

istinaf kanun yolunda ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılması (HMK m. 353) sebepleri arasında gerekse Yargıtay temyiz incelemesinde bozma sebepleri (HMK m. 371) arasında hükmün gerekçesiz olması sayılmamıştır. Bu itibarla, hükmün gerekçesiz olması halinde istinaf kanun yolunda kararın kaldırılması; temyiz incelemesinde ise kararın bozulması hukuki dinlenilme hakkına aykırılık bağlamında müeyyideye bağlanmıştır. Anayasanın 36. maddesine göre, “herkes, meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir”. Bu düzenlemede ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde gerekçeli karar hakkından söz edilmemiştir. Ne var ki Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinde ve Anayasanın 36. maddesinde düzenlenen adil yargılanma hakkının temel bileşenlerinden birisinin de gerekçeli karar hakkı olduğu kabul edilmektedir¹²¹. Nitekim Anayasanın 141. maddesinin üçüncü fıkrasında mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli yazılacağı belirtilmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 27. maddesinde mahkemenin davanın taraflarının, müdahillerinin ve yargılamanın diğer ilgililerinin açıklamalarını dikkate alarak değerlendirmesi ve kararların somut ve açık olarak gerekçelendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 297. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde gerekçede bulunması gereken hususlar belirtilmiş, 359. maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde bölge adliye mahkemesinin verdiği karardaki gerekçede bulunması gereken hususlar açıklanmış, 370. maddede onama kararının gerekçesinin, 371. maddede ise kısmen veya tamamen bozma kararının gerekçesinin gösterilmesi gerektiği belirtilmiştir.

anlaştıkları ve anlaşamadıkları hususlar, çekişmeli vakıalar hakkında toplanan deliller, delillerin tartışılması ve değerlendirilmesi, sabit görülen vakıalarla bunlardan çıkarılan sonuç ve hukuki sebeplerinin yer alacağı, belirtildikten sonra, hükmün sonuç kısmında, gerekçeye ait herhangi bir söz tekrar edilmeksizin, taleplerden her biri hakkında verilen hükümle, taraflara yüklenen borç ve tanınan hakların, sıra numarası altında; açık, şüphe ve tereddüt uyandırmayacak şekilde gösterilmesinin gerekli olduğu belirtilmiştir. Somut olayda, mahkemece hiç bir gerekçeye yer verilmeksizin davanın kısmen kabulüne karar verilmiştir. Oysaki, mahkemelerin her türlü kararlarının gerekçeli olması Anayasa hükmü gereği olup gerekçesiz bir şekilde hüküm kurulmuş olması usul ve yasaya aykırıdır. Açıklanan nedenlerle ilk derece mahkemesinin kararının kaldırılmasına, yargılamanın yeniden yapılması için dosyanın mahalline gönderilmesine, kararın niteliğine göre davacının diğer temyiz itirazlarının incelenmesine bu aşamada yer olmadığına karar verilmiş, aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur.” (Ankara BAM 4. HD 05.07.2021, 2019/891, 2021/1769)

¹²¹ Zühal Aysun Sunay, Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri, Danıştay Dergisi, S. 143, 2016, s. 14

Gerekçe¹²² hükmün hukuki kimliği ve meşruiyeti bağlamında¹²³, hak arama özgürlüğü, adil yargılanma ve hukuki dinlenilme hakkı zaviyesinden ilgili taraflara üst yargı yollarına başvurulmalarını mümkün kılarak¹²⁴, kanun yolu incelemesinde kararın denetimini sağlamaktan¹²⁵ başka keyfiliği önleyip mahkemelerin tarafsızlığına; sürpriz karar vermeyi önleyip yargıya olan güveni artırarak içtihat zenginliği ile hukukun gelişimine katkı sağlayacaktır. Nitekim kesin hükmün gerekçeye sirayet ettiği hâllerde kesin hüküm etkisi gerekçe bakımından da tezahür eder. Öğretide, vakıaların, karar içeriğini ve konusunu oluşturmadığı gerekçesiyle kesin hüküm kapsamına girmediği savunulmuştur¹²⁶. Buna karşın, gerekçenin bağımsız olarak değil, bilakis netice kısmında hükmedilmiş hukuki kısım ile bağlı olarak ancak kesin hüküm kuvvetini haiz olduğu da dile getirilmiştir¹²⁷. Kanaatimizce, vakıaların hiçbir şekilde kesin hüküm kapsamında olmadığını savunmak, özellikle kesin hükmün gerekçeye sirayet ettiği hâllerde, vakıaların, dava konusunun¹²⁸ can suyu olması ve gerekçenin vakia ve hukukî tavsife göre inşa edildiği düşünüldüğünde çok doğru olmayacaktır. Zira gerekçe, mahkemenin sabit gördüğü vakıalar ile hüküm fıkrası arasında köprü görevi sağlar¹²⁹. Öyle ki, gerekçede tartışılan hayat olayları (Dava sebebi) kesin hükme dâhil olacaktır¹³⁰. Nitekim kesin

¹²² Muharrem Kılıç, Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal kararların Rasyonalitesi, TAAD, Yıl 12, S. 47, Temmuz 2021, s. 6. “Yargılama hukuku açısından gerekçe, neden- sonuç ilişkisinin neden kısmına dair bir mantıksal sorgulamaya karşılık gelmektedir.”

¹²³ Kılıç, s. 4 “Böylelikle kararların rasyonel gerekçeler üzerinden temellendirilmesi, taraflar açısından temel bir insan hakkı olarak ortaya çıkmaktadır.”

¹²⁴ Kılıç, s. 4

¹²⁵ Kılıç, s. 4

¹²⁶ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, s. 30, 180; İlhan Postacıoğlu, *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, İstanbul 1975, s. 700; Yıldırım, *Delillerin Değerlendirilmesi*, s. 224

¹²⁷ Üstündağ, *Tapu Kütüğü*, s. 132

¹²⁸ “Kesin hüküm bir dava şartı olup kamu düzenine ilişkindir. Buna göre bir dava karara bağlanıp verilen hüküm kesinleştikten sonra aynı taraflar arasında, aynı konuda aynı hukuki sebebe dayanılarak yeni bir dava açılamaz. Açılması halinde ikinci dava kesin hüküm nedeniyle esasa girilmeden dava şartı yokluğu nedeniyle reddedilir. Bir başka deyişle bir davanın konusunu oluşturan uyumsuzluğun kesin bir hükümle çözülmüş olması halinde mahkemece yeniden inceleme konusu yapılmaz. Kesin hükümden söz edebilmek için biri kesinleşmiş tarafları, konusu ve sebebi aynı olan iki davanın varlığı şarttır.” (6. HD 21.10.2008, 8814/11181)

¹²⁹ “Gerekçe, hâkimin (mahkemenin) tespit etmiş olduğu maddi vakıalar ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi yapar. Gerekçe bölümünde hükmün dayandığı hukuki esaslar açıklanır. Hâkim, tarafların kendisine sundukları maddi vakıaların hukuki niteliğini kendiliğinden (re’sen) araştırıp bularak hükmünü dayandırdığı hukuk kurallarını ve bunun nedenlerini gerekçede açıklar.” (8. HD 02.12.2020, 2018/6751, 2020/7791); Kuru, *Usul III*, s. 3052

¹³⁰ “Mahkemece, yapılan yargılama sonunda; Yumurtalık Asliye Hukuk Mahkemesinin 1994/242 Esas ve 1995/182 Karar sayılı dosyasında, gerek tanık ve gerekse mahalli bilirkişi beyanları ile dosya kapsamından Hasan Basri Tatlısoy’un dava konusu taşınmazı 1969

hükümün objektif sınırlarının dava konusunu oluşturan vakıa ve talepten ibaret olduğu savunulmuştur¹³¹. Dolayısıyla, kesin hükümün şümulüne vakıaların tahkik edildiği hukuki gerekçenin de dahil olduğu dile getirilmiştir¹³². Özellikle hükümün anlaşılması için gerekçe ile aralarında zorunlu anlam bağlantısı olan hâllerde¹³³, hüküm fıkrasının kabul ya da davanın reddi ihtimalinde kesin hüküm kapsamının tayininde gerekçede tartışılan hususlara göre kesin hükümün kapsamı belirleneceği gibi, bir kesin hükümün, diğer bir yargılamada kesin hüküm ya da kesin delil teşkil edip etmeyeceği; keza birden fazla talebin yarıştığı objektif dava yığılması ya da terditli davalarda talepler hakkında tesis edilen hükümün dayanağı olan gerekçede hayat olaylarının tartışılıp tartışılmamasına bağlı olarak, tartışılan içerik, konu ve tespitlere göre¹³⁴ kesin hükümün sınırları ve kapsamı belirlenecektir¹³⁵. Çünkü dava konusu, davacının belirli bir hayat olayına dayanarak hukukî talepte bulunmasıdır. Dolayısıyla, bu hakkın varlığı, sonuç doğurmaya elverişli maddi vakıaların tahakkukuna bağlıdır. Dava konusu hakkın, doğumuna temel teşkil eden herhangi bir vakıayı belirtmeden, o hakkı ileri sürmek mümkün değildir. Bir diğer ifadeyle, dava konusu hak, mutlaka kendisinin doğumuna temel teşkil oluşturan bir vakıa ile ilişkili olmak zorundadır. İşte bu nedenle, hayat olayına bağlı dava konusunun tartışılıp, hukukî himayeye mazhar görülüp görülmediği hususunun belirlenmesi noktasında, hüküm fıkrası ile zorunlu anlam bağlantısı ilişkisi içindeki gerekçe, bu ihtimallerde kesin hüküm kapsamındadır. Zira hüküm, mahkemeye dava olarak taşınan malzemeye dayalı ve sınırlı olarak tesis edileceğinden, gerekçenin var olmayanı temel alması ya da mevcut olanı

yılında tarım arazisi haline getirdiği, o tarihten dava tarihine kadar nizasız ve fasılasız olarak zilyetliğinde bulundurduğu ve tarım arazisi olarak kullandığı tespit edilerek tescil davasının kabul edildiği ve bu kararın Yargıtay denetiminden geçerek kesinleştiği, yani bu hususlardaki maddi vakıanın (Hasan Basri Tatlısoy'un taşınmazı imar ve ihya ettiği ve zilyetlik süresi ile niteliği) kesinleştiği ve bu davanın kesinleşmesinden sonra gerçekleşen bir sebebe dayanmadığı, bu hususların ise, kararın kesinleşmesiyle birlikte kesinleşmiş maddi vakıa haline geldiği anlaşıldığı gerekçesiyle davacının davasının reddine karar verilmiştir.” (8. HD 17.01.2012, 2011/2848, 2012/85)

¹³¹ Özkaya Ferendeci, *Kesin Hüküm*, s. 180.

¹³² Meriç, *Kesin Hüküm*, s. 425

¹³³ Hilmi Şeker, *Esbab-ı Mucibe'den Retoriğe Hukukta Gerekçe*, İstanbul 2010, s. 1039 vd; Meriç, *Kesin Hüküm*, s. 423.

¹³⁴ Şeker, s. 980

¹³⁵ “Bir mahkeme kararının gerekçesi, o davaya konu maddi olguların mahkemece nasıl nitelendirildiğini, kurulan hükümün hangi nedenlere ve hukuksal düzenlemelere dayandırıldığını ortaya koyar; kısaca, maddi olgular ile hüküm arasındaki mantıksal bağlantıyı gösterir. Hukuk Genel Kurulu'nun 18.10.2006 tarih ve 2006/11620 esas, 2006/659 karar sayılı kararında da vurgulandığı üzere; bazen bir mahkeme kararının, başka bir dava yönünden kesin hüküm veya güçlü delil oluşturup oluşturamayacağı gibi konularda yapılacak hukuksal değerlendirmelerin sağlıklı olabilmesi de, o kararın yukarıda açıklanan nitelikte bir gerekçeyi içermesiyle mümkündür.” (12. HD 18.03.2013, 2718/9751)

yok kabul etmesi mümkün değildir¹³⁶. Kaldı ki, hüküm fıkrasının dayanağı olan gerekçenin ayrıntılı, doğru, haklı, makul ve yeterli olması, hükmün inandırıcılığını ve maddî hakikat vasfının derecesini de perçinleyecektir¹³⁷. Öteki ifadeyle gerekçenin yukarıda sıralanan nitelikleri haiz olması halinde, kanunî hakikat vasfı, maddî hakikat vasfını da barındıracaktır. Gerekçe, hüküm altına alınan hakkın hukuki kimliği marifetiyle hakkın muhafaza, idame ve müdahaleden masun olmasının teminatıdır. Nitekim yargılama faaliyetinin demokratik denetimi, savunma ve kanun yollarının etkin ve verimli kullanılması, birey ve toplumun kamu ile ibralaşması için gerekçe elzem bir unsurdur. Hâsılı kelim, ihtilaf mevzuu hakkın şari mevkiindeki hüküm üzerine gerekçe müfessirdir.

SONUÇ

Dava konusu, davacının belirli bir hayat olayına dayanarak hukukî talepte bulunmasıdır. Bu sebeple, bu hakkın varlığı, sonuç doğurmaya elverişli maddî vakıaların tahakkukuna bağlıdır. Dava konusu hakkın, doğumuna temel teşkil eden herhangi bir vakıayı belirtmeden, o hakkı ileri sürmek mümkün değildir. Bir diğer ifadeyle, dava konusu hak, mutlaka kendisinin doğumuna temel teşkil oluşturan bir vakıa ile ilişkili olmak zorundadır. Bu sebeple, hukuken önemi haiz vakıalar hakkın kaynağıdır. Hak, hukuken korunan menfaat mahiyetiyle mahkemece hukuki himayeye mazhar görülmesi halinde hukuki varlık kazanacaktır. Mahkeme, tarafsızlığının ve bağımsızlığının teminatının bir tezahürü olarak, tarafların malumu kendisinin ise yabancı olduğu vakıaları telkin ve hatırlatmak şöyle dursun özel bilgisin dahi kullanamayacaktır. Mahkemenin görevi taraflarca yargılamaya taşınan hayat olaylarını tüm hukuki sebepler ışığında tahkik edip, onlara en iyi giderimi sağlayacak hukuki sebebi dahi uygulayabilecektir. Bu husus hâkimin asli görevidir. Bu konuda tarafların mahkemeyi sınırlaması da mümkün olmayacaktır. Gerekçe, hâkimin (mahkemenin) tespit etmiş olduğu maddî vakıalar ile hüküm fıkrası arasında bir köprü görevi yapar. Gerekçe bölümünde hükmün dayandığı hukuki esaslar açıklanır. Hâkim, tarafların kendisine sundukları maddî vakıaların hukuki niteliğini (hukuk sebepleri) kendiliğinden (re'sen) araştırıp bularak hükmünü dayandırdığı hukuk kurallarını ve bunun nedenlerini gerekçede açıklar. Hâkim, gerekçe sayesinde verdiği hükmün doğru olup olmadığını, yani kendini denetler. Üst mahkeme de bir hükmün hukuka uygun olup olmadığını, ancak gerekçe sayesinde denetleyebilir. Taraflar da ancak gerekçe sayesinde haklı olup olmadıklarını daha iyi anlayabilirler. Bir hüküm, ne kadar haklı olursa olsun, gerekçesiz ise tarafları doyurmaz. Bu niteliğinden dolayı

¹³⁶ Şeker, s. 904

¹³⁷ Şeker, s. 844

gerekçe hükmün hukuki kimliği ve meşruiyeti ile hukuki dinlenilme hakkının teminatıdır.

Son tahlilde eldeki bilimsel makalenin kaleme alınmasına sebebiyet veren tapu iptali ve tescil davası, murisin sağlığında alacaklılarından mal kaçırmak için taşınmazını mirasçılarından birisine devrettiğinden bahisle diğer mirasçılar tarafından inançlı işlem hukuki sebebine binaen ikame edilmiştir. Taşınmaz mülkiyetinin kazanılması geçerli bir hukuki sebep ve tescil beyanına müstenittir. TBK'nın 19. maddesi "Bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında, tarafların yanlışlıkla veya gerçek amaçlarını gizlemek için kullandıkları sözcüklere bakılmaksızın, gerçek ve ortak iradeleri esas alınır" hükmünü havidir. Bir diğer ifadeyle, muvazaa, irade ile beyan arasında bilerek oluşturulan uyumsuzluk şeklinde tanımlanabilir. Tarafların beyanları, resmi akitte satış olarak tebarüz etse de asıl amaçları satıcının taşınmazını mevcut ve muhtemel bir hacizden masun kılmaktır. Bu sebeple görünürdeki irade ile gizli irade arasındaki uyumsuzluk muvazaa sebebiyle yolsuz tescile sebebiyet verecektir. Bu ihtimalde, şartların varit olması taşınmazı devreden alacaklılarına İİK'nın 277 ve devamı ile TBK'nın 19. maddesine dayalı tasarrufun iptali imkânı da bahşedecektir. Dolayısıyla murisin muvazaalı işlemlerine karşı üçüncü kişilere şahsi nitelikli alacak hakkı için iptal davası açma hakkı verilmesi, taraf mesabesinde olan mirasçılara mülkiyet hakkına dayalı aynı mahiyette tapu iptali ve tescil davası ikame hakkını evleviyetle tanıyacaktır. Taraflar, yargılamaya taşıdıkları uyumsuzluğa belirli bir hukuki sebebin uygulanmasını mahkemeye dikta edemeyecekleri gibi mahkemenin bununla bağlı olması da söz konusu olmayacaktır. Mahkemenin bağlı olduğu husus yargılamaya taşınan vakıalardır. Mahkeme somut hadiseyi tüm hukuki sebepler ışığında inceleyip hükmünü kuracaktır. Nitekim tüm hukuki sebeplerin süzgecinden damıtılarak tesis edilen hüküm, yargılamada tartışılan hayat olaylarına da şamildir. Bir diğer ifadeyle, hukuki sebep ışığında hukuki himayeye mazhar görülerek tesis edilen hayat olayı da hükmün kapsamında gerekçe marifetiyle vücut bulup hukuki bir kimliğe sahip olacaktır. İşte dava konusunun korunması ve hüküm sonrası her türlü müdahaleden masun olması, hakkın hukuki kimliği olan gerekçe marifetiyle sağlanacaktır. Her ne kadar davacı hayat olayı ile birleşen hukuki sebebini inançlı işlem olarak tavsif etse de ilk derece mahkemesinin, söz konusu işlemin muvazaa olduğunu ve yapılan tescilin yolsuz olduğunu gerekçesinde tartışmış olması, hükmün kanun yolunda da bu yönüyle hukuki denetime tabi olmasını gerektirecek ve sonucu doğru kararın kanun yolunda yetersiz gerekçeye feda edilmesini engelleyecektir. Bunun yanında, vakıayı getir ki hakkını vereyim düsturunca hukuku uygulamak hâkimin asli vazifesi olduğundan, taraflar taleplerini tek bir hukuki sebebe dayandırsa dahi mahkemenin somut hayat olayını, talebi haklı kılan her türlü hukuki sebep ışığında tahkik etmesi, hem tarafların subjektif

hakkının temin ve teslimi; hem de hukuki güven ve istikrar için elzem bir husustur. Önemle belirtmek gerekir ki hukukun re'sen uygulanması görevinin gereği gibi icra edilmemesi, yargılama sonucu tesis edilen hükmü hukuka aykırılık müeyyidesi ile malul kılacağı gibi maddi hukuktan mülhem ve hukuk yargılamasının amacı olan subjektif hakların himaye edilmesini akamete maruz bırakacaktır. Bundan gayri aynı hadisenin aynı taraflar arasında farklı hukuki sebepler tahtında dava edilmesine sebebiyet verecektir.

KAYNAKÇA

- Aday Nejat, Taşınmaz Mülkiyetinin Naklinde Muvazaa, İstanbul 1992.
- Alangoya Yavuz, Dava Temeli, Kazancı Hakemli Dergi, İstanbul 2005, (Dava Temeli).
- Alangoya Yavuz, Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler, İstanbul 1979, (İlkeler).
- Arslan Ramazan, Medeni Usul Hukukunda Dürüstlük Kuralı, Ankara 1989.
- Atalı Murat, Medeni Usul Hukukunda Hâkimin Vakıalar Hakkında Dava Dışı Edindiği (Şahsi) Bilgisini Kullanması, Haluk Konuralp Anısına Armağan, Ankara 2009,(s. 139-161). (Özel Bilgi)
- Belgesay M. Reşit, Dava Teorisi, İstanbul 1943.
- Berkin Necmettin, Medeni Usul Hukuku Esasları, İstanbul 1969.
- Bolayır Nur, Medeni Usul Hukuku'nda Hâkimin Hukuku Re'sen Uygulaması İlkesi, İstanbul 2019.
- Çağa Sema, Sözleşmeden ve Haksız Fiilden Doğan Sorumluluğun Birleşmesi, Seminer Yarışması, Batider, 1972-1973.
- Domaniç Hayri, Hukukta Kaziyyei Muhkeme ve Nisbi Kuvveti, İstanbul 1964.
- Ferendeci Özkaya, Hamide Özden, Kesin Hükmün Objektif Sınırları, İstanbul 2009.
- Gürdoğan Burhan, Medeni Usul Hukukunda Kesin Hüküm İtirazı, Ankara 1960.
- Güvenç Özgür, Taşınmazların İnançlı İşlemle Devri, Ankara 2014.
- İyilikli Ahmet Cahit, Delillerin Değerlendirilmesinde Hâkimin Özel Bilgisini Kullanması, Legal Hukuk Dergisi, Ağustos 2004, (s. 2191-2206). (Özel Bilgi)
- İyilikli Ahmet Cahit, Hukuk Yargılamasında Dava Sebebi Üzerine Bir İnceleme, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2012, C. 3. S. 2, (s. 83-156). (Dava Sebebi)

İyilikli Ahmet Cahit, Taşınmazın Aynına İlişkin İlamın Mevzuunu Oluşturan Taşınmaz Mülkiyet Hakkına Vaziyet Eden Takyidatlara Etkisi, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi, Ankara 2017, S. 10, (s. 293- 407). (Mülkiyet)

Karacabey Ömer Faruk, Hakların Yarışması, ABD, 1980, S. 6, (s. 666- 685).

Karşlı Abdürrahim, Medeni Muhakeme Hukuku, İstanbul 2020.

Kılıç Muharrem, Gerekçeli Karar Hakkı: Yargısal kararların Rasyonalitesi, TAAD, Yıl 12, S. 47, Temmuz 2021, (s. 1- 46).

Kurt Ekrem, Tapu Sicilinin Düzeltilmesi, İstanbul 2004.

Kurt Konca Nesibe, Medeni Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü, Ankara 2016.

Kuru Baki, Medeni Usul Hukukunda Dava Sebebi, AD 1967/4, (s. 239-268), (Dava Sebebi).

Meriç Nedim, Medeni Yargılama Hukukunda Tasarruf İlkesi, Ankara 2011, (Tasarruf İlkesi).

Meriç Nedim, Türk Hukukunda Maddi Anlamda Kesin Hükmün Objektif Sınırları, Legal Mihder, 2007/2, S. 7, (s. 377- 434), (Kesin Hüküm).

Oğuzman Kemal/Seliçi Özer/ Oktay- Özdemir Saibe, Eşya Hukuku, İstanbul 2020.

Öktem İmran, Hukuk Muhakemesinde Hak Nasıl Müdafaa Edilir (Hapishane Matbaası 1938).

Özekes Muhammet, Dava Dilekçesinde Hukuki Sebep Bildirmek Zorunludur, Haluk Konuralp Anısına Armağan, C.1, Ankara 2009, (s. 745-781), (Hukuki Sebep).

Özekes Muhammet, Medeni Usul Hukukunda Hukuki Dinlenilme Hakkı, Ankara 2003, (Hukuki Dinlenilme).

Parlak Börü, Şafak, Mülkiyetin Teminat Amacıyla İnançlı İşlemlerle Devri, TBBD, 2017, S. 128, (s. 231- 272).

Postacıoğlu İlhan, Davanın Unsuru Olarak Hukuki Sebep Ve Kesin Hüküm, Recai Seçkin'e Armağan, Ankara 1974. (Hukuki Sebep).

Postacıoğlu İlhan, Medeni Usul Hukuku Dersleri, İstanbul 1975 (Medeni Usul).

Sapanoğlu, Süleyman, Tapu İptali Ve Tescil Davaları, Ankara, 2015.

Sunay Zühal Aysun, Gerekçeli Karar Hakkı ve Temel İlkeleri, Danıştay Dergisi, S. 143, 2016.

- Şeker Hilmi, Esbab-ı Mucibe'den Retoriğe Hukukta Gerekçe, İstanbul 2010.
- Tercan Erdal, Medeni Usul Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü, (SÜHFD, M. Şakir Berki'ye Armağan, Konya 1996, s.181- 212), (Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü).
- Tuhr Andres Von, (Cevat EDEGE), Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, C.I, İstanbul 1952.
- Tuhr Andres Von, (Cevat EDEGE), Borçlar Hukukunun Umumi Kısım, C.II, İstanbul 1953.
- Ulukapı Ömer, Medeni Usul Hukukunda Dava Arkadaşlığı, Konya 1991. (Dava Arkadaşlığı).
- Ulukapı Ömer, Yargıtay Kararları Işığında Medeni Usul Hukukunda Yargılamaya Hakim Olan İlkelerden Taraflarca Hazırlama İlkesi, Selçuk Üniversitesi Hukuk fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Süleyman Arslan'a Armağan, 1998, C. 6, S. 1-2, (s. 713-732).(Taraflarca Hazırlama)
- Uyar Talih, İcra ve İflas Hukukunda Tasarrufun İptali Davasının Konusu, ABD, 2011/1, (s. 211- 231).
- Üstündağ Saim, Medeni Yargılama Hukuku, İstanbul 2000. (Medeni Yargılama).
- Üstündağ Saim, Tapu Kütüğünün Tashihi Davası, İstanbul 1959. (Tapu Kütüğü).
- Üstündağ Saim, İddia ve Müdafanın Değiştirilmesi Yasağı, İstanbul 1967. (Yasak).
- Yavaş Murat, Medeni Usul Hukukunda Temyiz, Ankara 2015 (Temyiz).
- Yıldırım M. Kamil, Medeni Usul Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi, İstanbul 1990. (Delillerin Değerlendirilmesi)
- Yılmaz Ejder, Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi, Ankara 2013. (Şerh).
- Yılmaz Ejder, Medeni Yargılama Hukukunda Islah, Ankara 2011. (Islah).
- Yılmaz Orhan, Hukukun Vakıya Uygulanması, Dr. Recai Seçkin'e Armağan 1974, (s. 895- 917)

